

شناسایی تهدیدات امنیتی کویر استان اصفهان در حوزه گردشگری

علی فاطمی نسب^۱

مهدی منتظری^۲

دریافت مقاله: ۱۳۹۹/۰۹/۱۰

تأیید مقاله: ۱۳۹۹/۰۹/۲۹

چکیده

هدف این پژوهش، شناسایی تهدیدات امنیتی کویر استان اصفهان در حوزه گردشگری بوده که شهرستان‌های نائین و نطنز، خور و بیابانک و آران و بیدگل مورد بررسی قرار گرفتند. روش تحقیق با استفاده از روش دلفی و جامعه آماری تعیین شده که مورد بررسی و اجماع خبرگان قرار گرفته و در قالب چارچوب نظری و رویکرد نظری ساختارگرایانه باری بوزان می‌باشد. جامعه آماری این پژوهش شامل ۴۸ نفر از مدیران و کارشناسان خبره در حوزه گردشگری به همراه کارشناسان خبره این دستگاه‌ها می‌باشند که براساس فرایند انتخاب متخصصین، طی چهار مرحله شناسایی و گزینش شده‌اند. ابتدا برای به دست آوردن اجماع در مؤلفه‌های تهدیدهای امنیتی طی سه مرحله تهدیدات امنیتی مورد اجماع قرار گرفت و سپس در مرحله احصای ظرفیت‌ها و توانمندی‌های متخصصین و کارشناسان در این حوزه، نظرات آنها جمع‌آوری و مورد تصمیم و تصویب و تعمیم قرار گرفت. در حوزه گردشگری ۳۵ مؤلفه یا تهدیدات امنیتی مورد اجماع پانالیست‌ها قرار گرفته و سپس نظرات کارشناسی خبرگان در حوزه ظرفیت‌ها و توانمندی‌ها احصا شد. طبق یافته‌های تحقیق، مهم‌ترین تهدیدات امنیتی در حوزه کویر استان اصفهان عبارتند از: جاسوسی، ترویج فرهنگ اباحه‌گری، عدم تناسب ساختار نیروی انتظامی با صنعت گردشگری در این مناطق و نبود سامانه کنترل کامل شرکت‌ها و مراکز گردشگری.

کلید واژه‌ها

امنیت؛ تهدید؛ گردشگری (توریسم)؛ کویر

ali.ngat@chmail.ir

۱. نویسنده مسئول: دانشجوی دکتری دانشگاه عالی دفاع ملی، تهران، ایران

۲. دانشجوی دکتری علوم سیاسی، گرایش اندیشه، دانشگاه آزاد اسلامی، واحد خوراسگان، اصفهان، ایران

313montazeri@gmail.com

مقدمه

امنیت، بر بستر جغرافیا صورت می‌پذیرد، تهدیدات امنیتی نیز در بسترهای جغرافیایی مختلف تأثیرات مختلفی به همراه دارند، چنانکه باتوجه به وضعیت محیطی و جغرافیایی، تهدیدات امنیتی خاص آن مناطق شکل می‌گیرد. تهدیداتی که ممکن است امنیت یک منطقه یا مکان خاصی را دچار آسیب و مشکل و حتی بحران نماید، با تهدیداتی که در بسترهای مختلف دیگر روی می‌دهد، قطعاً متفاوت می‌باشند. امنیت، نخستین وظیفه دولت‌ها و انتظار نخست شهروندان از دولت‌هاست که امروزه ابعاد گسترده و متنوعی یافته است. تأثیرپذیری امنیت از اقتصاد، فرهنگ، صنعت و جمعیت و تأثیرگذاری آن بر همه شاخه‌های توسعه و حیات انسانی به آن نقش بنیادی داده است. کسانی که به رفاه می‌اندیشیده‌اند، امنیت را عامل اصلی آسایش شمردند و آنان که بر توسعه سیاسی یا اقتصادی تکیه کرده‌اند، امنیت را عامل نیز حاصل آن تلقی کرده‌اند و همه کسانی که برای حاکمیت ارزش‌های معنوی تلاش دارند، آن را مقدمه این واجب می‌دانند. به‌طور اصولی، انسان برای رسیدن به اهداف والای انسانی پس از برآوردن نیازهای زیستی، به وجود امنیت نیاز دارد. در سلسله‌مراتب نیازها، نیاز به امنیت پس از نیازهای اولیه (خوراک، پوشاک، مسکن و...) در مرتبه دوم قرار دارد. به این ترتیب، امنیت از ضروریات زندگی امروز در سطح جوامع است (اخوان کاظمی، ۱۳۸۵: ۹۶).

امنیت در کویر، امنیت در مناطق جنگلی، امنیت در مناطق کوهستانی، باتوجه به وضعیت محیطی آنها با همدیگر متفاوت است و تهدیدات در این مناطق و نواحی نیز با هم متفاوت است و راهکارها و برنامه‌ریزی‌ها در آن‌راستاست نیز مستلزم آن است که در هر منطقه باتوجه به شرایط اقلیمی آن تصمیم‌گیری و برنامه‌ریزی شود.

اقلیم بیابان و کویر تقریباً بیشترین وسعت استان اصفهان را به خود اختصاص داده است. از ۱۰۷۰۱۹ میلیون هکتار اراضی استان اصفهان، حدود ۱۰ درصد آن اراضی، باغات و زمین‌های زراعی و محدثات و اراضی شهری است و ۹۰ درصد بقیه اراضی ملی محسوب می‌شود. از مجموع ۴۱ درصد اراضی کویری استان اصفهان مساحتی بالغ بر ده هزار کیلومتر مربع آن را شن‌های روان و تپه‌های شنی بلند و کوتاه پوشانده است. مساحت مناطق کویری استان ۴۳۹۴۷ کیلومتر مربع می‌باشد. براین اساس ۶ شهرستان از ۲۳ شهرستان استان شامل شهرستان‌های خور

و بیابانک، نائین، اردستان، نطنز، آران و بیدگل و شرق اصفهان به صورت مستقیم و چندین شهرستان دیگر مانند کاشان، گلپایگان، برخوار و میمه، شهرضا و نواحی مرکزی شهر اصفهان نیز به شکل غیرمستقیم تحت تأثیر این اقلیم و مسائل آن هستند و باتوجه به سوابق این مناطق درخصوص تحرکات مختلف ضدامنیتی در صورت عدم بررسی تهدیدات امنیتی این منطقه وسیع عملاً بخش اصلی مسائل مختلف امنیتی را در استان نادیده گرفته ایم و با پیشروی سریع کویر به مناطق دیگر تسهیلات لازم برای ناامن نمودن این منطقه با حضور اشرار، قاچاقچیان موادمخدر، عوامل نفوذی و... را عملاً هموار نموده ایم (سالنامه آماری استان اصفهان، ۱۳۹۵).

تهدیدات امنیتی در کویر را می توان در سه سطح تهدیدات سخت، نیمه سخت و نرم نیز مورد بررسی قرارداد.

در سطح اول که تهدیدات در حوزه سخت است، کویر بیشتر به عنوان معبری مناسب برای هرگونه عملیات زمینی و عملیات های ترکیبی در نظر گرفته می شود. در این برداشت، کویر می تواند به عنوان یک دهلیزی که شرق کشور را به مرکز متصل می نماید و بخش اعظمی از استان اصفهان می گذرد، در نظر گرفته شود و بیشتر به مسائل نظامی، رده های پدافندی، موانع و دهلیزهای عبوری و کنترلی و دفاعی ارتباط پیدا می کند که موضوع این پژوهش نمی باشد.

در سطح دوم که تهدیدات در حوزه نیمه سخت است، بیشتر کویر را از لحاظ وجود تأسیسات هسته ای و حساس در کویر استان، جاسوسی توسط سرویس های بیگانه در قالب گردشگر و غیره و محور اصلی قاچاق انسان (اتباع افغانستان و پاکستان) به کشور و یکی از محورهای مهم ترانزیت موادمخدر و قاچاق و حضور اتباع بیگانه مانند اتباع افغانستان در گستره کویر مورد توجه قرار می گیرد.

سطح سوم تهدیدات در حوزه نرم بوده که می توان به خالی شدن سکونتگاه ها و روستاهای کویری از سکنه و افراد بومی و همچنین فقیرتر شدن مردم این ناحیه به تبع خشکسالی و عواقب ناشی از آن و مسائل زیست محیطی و مواردی که از لحاظ اقتصادی، اجتماعی و جمعیتی ایجاد می شود - و حوزه تهدیدات در کویر را افزایش می دهد - اشاره کرد. (سازمان اطلاعات سپاه، ۱۳۹۵: ۱۱).

از طرفی گردشگری ایران به عنوان یک صنعت از ظرفیتهای بسیار بالایی برای رشد و توسعه برخوردار است. براساس گزارش سازمان جهانی جهانگردی، ایران رتبه دهم جاذبه‌های باستانی و تاریخی و رتبه پنجم جاذبه‌های طبیعی را در جهان دارا است. متأسفانه یکی از دلایل عدم موفقیت کشور ایران و به تبع آن شهر زیبای اصفهان در زمینه جذب گردشگر، جدای از فراهم نبودن یک سری از زیرساخت‌های مرتبط با این صنعت، مربوط به تبلیغات سوء بیگانگان و رسانه‌های وابسته به آنها می‌باشد که ایران را کشوری ناامن با آداب و رسوم بسیار سخت و پیچیده نشان می‌دهند. با توجه به اهمیت گردشگری در رونق اقتصادی و توسعه ارتباطات بین فرهنگی و با توجه به قابلیت‌ها و ظرفیت‌های بالای استان اصفهان در این حوزه و اهمیت امنیت در مناطق گردشگری به ویژه در مناطق کویری، پژوهش حاضر درصدد پاسخ به این سؤال است که تهدیدات امنیتی کویر استان اصفهان در حوزه گردشگری چیست؟ و راهکارهای مقابله با آن کدام است؟

مبانی نظری تحقیق

واژه امنیت در لغتنامه فارسی به معنای درامان بودن، ایمنی، آرامش و آسودگی است و کلمه امن به معنای بی ترس، اطمینان، آسایش، آرامش قلب و ضدخوف است (عمید، ۱۳۷۴: ۱۹۸). در فرهنگ فارسی دکتر معین واژه امنیت در معانی ایمن بودن، ایمن شده، درامان بودن، بی بی‌بی و نبودن ترس آمده است (تهامی، ۱۳۸۴: ۱۰۱).

در اصطلاح تعریف جامع و مانعی از امنیت ارائه نشده است. امنیت که در آن به عنوان ایمنی و فراغت از خطر و اضطراب و تشویش، یاد شده از نیازهای اساسی انسان‌هاست. مازلو در اولویت بندی نیازهای بشر، بلافاصله پس از نیازهای اولیه (هوا، غذا، مسکن، پوشاک) نیاز به امنیت را جای داده و سایر نیازهای انسان را علی‌رغم ضرورت غیرقابل انکار آنها، در اولویت بعدی آورده است (مرادیان، ۱۳۸۸: ۱).

بنابراین، از جمله برترین نیازهای اساسی هر فرد در طول حیات مادی و معنوی، ایمن بودن و نداشتن ترس از بروز خطر و بلایای طبیعی و غیرطبیعی است (صیدایی و هدایتی مقدم، ۱۳۸۹: ۵۳).

امنیت، اساسی‌ترین نیاز هر بشر است و تلاش در جهت تحصیل آن، دغدغه اصلی هر حکومتی است. ماندگاری حکومت‌ها و جوامع بشری در گرو تحصیل امنیت است. نظریه‌پردازان بسیاری از گذشته تاکنون به تبیین این مقوله پرداخته‌اند و از این رهگذر مکاتب نظری فراوانی ظهور و بروز کرده است (ربانی و علیزاده، ۱۳۹۰: ۴۳).

امنیت به این معنا، پیوند عمیقی با ساختارهای اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی جامعه دارد. در نگرش جدید، امنیت به همان اندازه که مقوله‌ای فیزیکی است، مقوله‌ای روانی نیز محسوب می‌شود. به عبارت دیگر، امنیت هم مسئله‌ای عینی و هم ذهنی است. امنیت در بعد عینی یعنی نبود تهدید برای ارزش‌های کسب‌شده و در بعد ذهنی عبارت است از نداشتن هراس از حمله به ارزش‌های مزبور. این نگرش ذهنی و عینی به امنیت، نه تنها در ارتباط با ابعاد غیرنظامی و ابعاد داخلی امنیت، بلکه حتی در ارتباط با امنیت نظامی و تهدیدهای خارجی نیز معنی‌دار است (هزارجریبی، ۱۳۹۰: ۳۰).

امنیت در اسلام

امنیت یکی از موضوع‌های بسیار مهمی است که در قرآن و روایات به گستردگی به آن اشاره شده است. البته صورت فارسی و عربی این کلمه به شکل‌های «امنیت» و «امنیه» در متون اسلامی موجود نیست و بیشتر توجه به این موضوع با عبارات و مشتقاتی از ثلاثی مجرد "امن" صورت پذیرفته است. در مجموع از ریشه یا کلمه "امن"، ۶۲ کلمه مشتق، حدود ۸۷۹ بار در قرآن به کار رفته که از این تعداد، ۳۵۸ مورد در آیات مکی و ۵۲۱ مورد در آیات مدنی از این واژه استفاده شده است. پیوند ناگسستنی این اصطلاح با نفس کلمه اسلام، ایمان، و مؤمن، حاکی از اهمیت فوق‌العاده مفهوم امنیت است (قریشی، ۱۳۷۸: ۴۹).

از نظر دین و رویکرد اسلام، امنیت تعریف نظامی دفاعی آن نیست، بلکه سوای از امنیت انسانی که ماهیت روان‌شناختی دارد، به امنیت حوزه عقیده، باور، ایمان، جسم، فیزیک، قوم، ملت و... برمی‌گردد. به عبارتی، امنیت مقوله‌ای همه‌جانبه است. در این نگاه، مرجع امنیت هم حکومت است و هم ملت، هم آحاد جامعه و مردم و هم حقوق آنها. پس تهدیدها و تعرض‌ها از منظر این دیدگاه، آنهایی هستند که متوجه دولت، آحاد ملت و ایدئولوژی هستند و امنیت شامل طرح همه‌جانبه‌ای است که سعی در صیانت دولت، ملت، ایدئولوژی و تک‌تک افراد

جامعه از گزندها دارد. بنابراین، در اینجا تنها مشروعیت دولت، حفظ این امنیت است. در این میان، مسائل زیست محیطی، حفظ منابع و مسائل اجتماعی نیز مطرحند (جهان بزرگی، ۱۳۸۸: ۲۸).

در تحولات مفهوم امنیت عوامل زیادی دخیلند، از جمله تغییرات در فرهنگ ملل و انسان‌ها، تغییرات در نوع تمدن‌ها، تغییرات در پیشرفت فناوری و حتی نوع گرایش انسان‌ها به ادیان و مذاهب همگی در تغییر مفهوم امنیت دخیل بوده و هستند و امروز جلوه‌های جمعی و اجتماعی امنیت بر جلوه‌های فردی آن پیشی گرفته است (فیروزآبادی، ۱۳۹۱: ۱۶).

اسلام، امنیت را شرط حرکت عظیم اجتماعی برای ملت و زمینه‌ساز پیشرفت‌های معنوی و مادی می‌داند. هر حکومت و جامعه برای تحقق اهداف خود نیازمند ایمنی از تهدیدات است. حکومت اسلامی نیز از این امر مستثنی نیست. در نظام سیاسی اسلام اعتقاد بر این است که حکومت اسلامی، آئینه تمام‌نمای امنیت و تجلی‌بخش حوزه‌های مختلف امنیتی است. امنیت در اسلام مایه قوام و حیات جامعه است (فیروزآبادی، ۱۳۹۱: ۱۴).

امروزه از مفهوم امنیت برداشت واحدی نمی‌شود. امنیت مفهومی فراتر از بقا و صیانت ذات کشور دارد. به عبارت دیگر، ممکن است در زمان، تمامیت ارضی و استقلال و حاکمیت یک کشور محفوظ باشد (افتخاری، ۱۳۸۱: ۱۱).

در تعاریفی که از امنیت ارائه می‌شود، یکی از معیارهای اساسی، حفظ و ایمنی ارزش‌های اسلامی و حیاتی مورد قبول جامعه است. یعنی در هر نگرشی نسبت به امنیت، مسئله ارزش‌ها برای انسان مطرح می‌شود. انسان با توجه به ارزش‌های موجود در زندگی خود و امکان تهدید یا تأمین آنها نسبت به پدیده‌ها، موضع مشخص می‌گیرد.

در سخنان معصومین علیهم‌السلام و روایات آن بزرگان نیز مطالب فراوانی درباره اهمیت و ضرورت امنیت وارد شده است که از آن میان به موارد زیر می‌توان اشاره نمود.

عوامل تهدیدکننده امنیت در آیات و روایات

الف. تجاوز

مَنْ يَتَعَدَّ حُدُودَ اللَّهِ فَقَدْ ظَلَمَ نَفْسَهُ لَا تَدْرِي لَعَلَّ اللَّهَ يُحْدِثُ بَعْدَ ذَلِكَ أَمْرًا (طلاق/۱): حتی در مقابله به مثل نیز تجاوز و زیاده‌روی محکوم شده است: وَ قَاتِلُوا فِي سَبِيلِ اللَّهِ الَّذِينَ يُقَاتِلُوكُمْ وَلَا

تَعْتَدُوا إِنَّ اللَّهَ لَا يُحِبُّ الْمُعْتَدِينَ (بقره/۱۹۰). اسلام سکوت در برابر تجاوز را جایز نمی‌شمارد و مقابله با آن را واجب می‌داند.

ب. ستمگری و ستم‌پذیری

اسلام ریشه‌کن‌نمودن ستمگری و ستم‌پذیری را شرط اساسی تضمین امنیت پایدار می‌شمارد.

الَّذِينَ آمَنُوا وَلَمْ يَلْبَسُوا إِيمَانَهُمْ بِظُلْمٍ أُولَئِكَ لَهُمُ الْأَمْنُ وَهُمْ مُهْتَدُونَ (انعام/۸۲).

ج. تهدید و ارباب

إِنَّمَا جَزَا الَّذِينَ يُحَارِبُونَ اللَّهَ وَرَسُولَهُ وَيَسْعُونَ فِي الْأَرْضِ فَسَادًا أَنْ يَقْتُلُوا أَوْ يَصَلِبُوا أَوْ تَقَطِّعَ أَيْدِيَهُمْ وَأَرْجُلَهُمْ مِنْ خِلَافٍ أَوْ يُنْفِقُوا مِنْ الْأَرْضِ (مائده/۳۳): همانا پاداش آنان که با خدا و رسولش بستیزند و راه تبهکاری در زمین پویند، آن است که به سختی کشته شوند. قرآن در مجازات عاملان ارباب و تهدی تا آنجا پیش می‌رود که آنان را شایسته بهره‌وری از امنیت نمی‌داند و مقابله به‌مثل با آنان را تجویز می‌کند.

د. استکبار و سیاست سلطه و استثمار

قرآن روحیه استکباری را نخستین عامل انحراف از فرمان الهی می‌شمارد و آن را انگیزه اصلی مقاومت در برابر دعوت انبیا معرفی می‌کند (فیروزآبادی، ۱۳۹۱: ۱۷).

نبی مکرم اسلام حضرت محمد(ص) امنیت را به دو صورت بیان فرموده‌اند: نِعْمَتَانِ مَجْهُوْلَتَانِ، الْأَمْنُ وَالْأَمَانُ: دو نعمت است که انسان ارزش آنها را درست نشناخته است، یکی سلامتی و دیگری امنیت است.

نعمتان مکفورتان، الامن و العافیه: دو نعمتانند که قدرشان ناشناخته است: امنیت و سلامت (بحارالانوار، ج ۸۱: ۱۷۰).

نهج‌البلاغه امام علی علیه‌السلام نیز مشحون از اشارات وافر به اهمیت امنیت است. در این رابطه حضرت می‌فرمایند: فجعله امنا لمن علقه. خداوند اسلام را وسیله امنیت برای گروندگانش قرار داد (نهج‌البلاغه خطبه ۱۰۶، بند ۱: ۱۴۶).

امنیت از نگاه امامین انقلاب

امام خمینی(ره) می‌فرمایند: این دو آرمان بزرگ یک اجتماع است: اول امنیت و دوم رفاه. اگر امنیت نباشد و یا رفاه نباشد، هیچ‌یک از دستاوردهای جامعه اعم از پیشرفت‌های علمی و

فنی و سیاسی، نمی‌تواند به‌درستی در جای خود قرار بگیرد و سود و بهره واقعی خود را به مردم ببخشد (۱۳۶۱/۰۲/۰۴).

حضرت امام خامنه‌ای (مد ظله‌العالی) در فرمایشی بیان نمودند: اگر ما بخواهیم ضروریات زندگی بشر را در فصول عمده خلاصه کنیم، یک فصل از این چند فصل، فصل امنیت است. امنیت که نبود هیچ چیز نیست. امنیت مثل هوا برای انسان به‌طور مستمر لازم است... در همه شئون زندگی امنیت یک ضرورت برای انسان است (۱۳۷۶/۰۴/۲۵).

تهدیدات امنیتی

تهدید، مفهومی انتزاعی است که درهم‌تنیدگی عمیقی با مفهوم امنیت دارد. هرچا موضوع امنیت مورد مذاقه قرار گیرد، حتماً از تهدید نیز سخن به‌میان می‌آید. درعین‌حال نمی‌توان از تهدید سخن گفت ولی امنیت و تأثیر آن را نادیده گرفت و صاحب‌نظران درمورد تعریف تهدید نیز مانند تعریف امنیت اختلاف‌نظر دارند و متناسب با دیدگاه خود تعریفی خاص ارائه نموده‌اند. لذا تاکنون تعریف دقیق و روشنی از تهدید توسط اندیشمندان امنیتی ارائه نشده است. ارائه یک تعریف دقیق از تهدید به‌دلیل چندوجهی بودن و ارتباطش با امنیت، منافع و اهداف و راهبردها پیچیده و مشکل است. تهدید در لغت به‌معنای بیم‌دادن، ترسانیدن و عقوبت‌کردن است. فرهنگ معین، تهدید را ترسانیدن و بیم‌دادن معنا کرده است و «لرنر»^۱ تهدید را عبارت از هر چیزی دانسته که بتواند ثبات و امنیت را در یک کشور به‌خطر اندازد و معتقد است تهدیدات منافع را هدف قرار می‌دهند. مفهوم تهدید در نگرش سامانه‌ای، تعادل در سامانه بیان شده است. یعنی عاملی که اجازه نمی‌دهد سامانه به اهداف خود برسد، در پاره‌ای از متون نیز تهدید به معنای توانایی‌ها، نیات و اقدامات دشمنان بالفعل و بالقوه برای ممانعت از دستیابی خودی به مقاصد امنیتی تعریف شده است (عبدالله‌خانی، ۱۳۸۲: ۸۴).

برای تعریف تهدید می‌باید به عوامل گوناگون توجه و برآن‌اساس تهدیدها را تفکیک نمود.

این عوامل عبارتند از:

۱. منافع؛
۲. توانمندی موضوع یا واحد مورد تهدید؛

۳. شرایط محیطی؛

۴. قدرت و توانایی تهدید؛

۵. زمان (ممکن است موضوعی در یک زمان تهدید بوده و در زمان دیگر تهدید نباشد)؛

۶. تصور از اقدامات یا پدیده‌ها (می‌توان پدیده‌ها را تهدیدزا یا تهدیدزدا درک نمود).

در تجزیه و تحلیل عوامل تهدید، ضرورت دارد به انگیزه تهدید، زمینه تهدید، هدف تهدید، نوع تهدید، منطقه تهدید، ابزارهای تهدید، روش تهدید، زمان تهدید، احتمال وقوع تهدید، احتمال موفقیت تهدید، اراده تهدید، تحمل تهدید و مدیریت تهدید توجه شود تا با برنامه‌ریزی مناسب بتوان تهدید را به فرصت تبدیل کرد (مرادیان، ۱۳۹۶: ۲۹۸).

برخی هرگونه تجاوز به حق حاکمیت دولت‌ها در اداره امور داخلی و خارجی خود را تهدید دانسته‌اند. «مارتین»^۱ در تعریف تهدید معتقد است تهدید به احساس عینی از یک حالت یا وضعیت دلالت دارد که هم برای طرفین درگیر و هم برای یک ناظر مستقل و بی‌طرف حکایت از خطر قریب‌الوقوع دارد (درویشی سه‌تالانی، ۱۳۷۴: ۱۴۵).

تهدید یک عنصر ذهنی است که ادراک و احساسات طرفین درگیر را شامل می‌شود. «بوزان»^۲ عوامل مؤثر در جدی‌بودن تهدید را شامل موارد ذیل می‌داند.

۱. مشخص‌بودن هویت تهدید؛

۲. قریب‌الوقوع‌بودن یا نزدیکی آن از لحاظ زمانی (فوریت تهدید)؛

۳. شدت احتمال وقوع تهدید؛

۴. اوضاع و شرایط تاریخی که باعث تقویت تهدید می‌شوند (بوزان، ۱۳۷۸: ۱۷۰).

«افتخاری» در مورد ماهیت تهدید از وجود مشکل سخن می‌گوید: تصور ما از تهدید در واقع بخشی از تصور کلان‌تر است که همان تصور ما از دیگران باشد. یعنی نخست ما دیگری را به‌عنوان مخالف خود به‌تصویر می‌کشیم و سپس از درون آن تصویرکلان، به تصویر خردتر می‌رسیم. در واقع، ما خود تهدید را در بطن تصویر اول لحاظ کرده و سپس آن را استخراج و عرضه می‌داریم (افتخاری، ۱۳۸۱: ۵۰).

1. Martin

2. Buzan

در اواخر دهه ۱۹۶۰ تحلیل‌گران برای اولین بار از مفهوم خشونت ساختاری شامل لطماتی که برخی فرایندهای اقتصادی و سیاسی به متوسط عمر و بهداشت افراد و گروه‌ها می‌زدند، سخن به میان آوردند. پس از جنگ سرد تهدید از حوزه نظامی فراتر رفت و به‌طورمثال «کارولین توماس» در بررسی امنیت جهان سوم به نظام‌های غذایی، بهداشتی، پولی، بازرگانی، ایمنی و نیز امنیت جوئی از طریق جنگ‌افزارهای هسته‌ای توجه نمود (مرادیان، ۱۳۹۶: ۲۹۹).

«باری بوزان» معتقد است فقدان امنیت و ناامنی بازتاب ترکیبی از تهدیدها و آسیب‌پذیری‌هاست که جداساختن معنادار آنها از یکدیگر ناممکن است. از نظر او مهم‌ترین مفهوم تهدید آن است که متوجه امنیت و منافع ملی می‌شود. به عبارت دیگر، تهدید، پدیده‌ای است که می‌تواند ثبات و امنیت را در یک کشور به خطر اندازد.

یکی از معروف‌ترین تعاریف تهدید امنیتی، تعریف «ریچارد اولمان»^۱ است. وی تهدید امنیت ملی را اقدام یا نتیجه رویدادهایی می‌داند که اولاً به طرز مؤثر در طول مدت نسبتاً کوتاه، کیفیت زندگی ساکنان یک کشور را در معرض خطر کاهش قرار داده و ثانیاً دامنه انتخاب‌های سیاست‌گذاران یک کشور یا واحدهای خصوصی غیرحکومتی (افراد، گروه‌ها، شرکت‌ها) را به شدت محدود می‌کند. این نظر «ریچارد اولمان» هر چند مرزهای سنتی تعریف تهدید را که صرفاً بر بعد نظامی استوار بودند، اصلاح کرده است، اما همچنان تأثیر رویکرد سخت‌افزارانه در شناخت و تحلیل تهدید قرار دارد. به عبارت دیگر، مرجع گفتمان سلبی در مقام شناخت و تحلیل امنیت، منجر شده تا تهدید به مقوله‌ای عینی که می‌تواند ابعاد و تجلیات متعددی در حوزه‌های مختلف سیاست، اجتماع و فرهنگ، اقتصاد، محیط‌زیست و... داشته باشد، تبدیل شود (افتخاری، ۱۳۸۵: ۷۸).

از نظر «اولمان» نوع تهدید و شدت تهدید دو عنصر اصلی تهدید امنیتی محسوب می‌شوند. باتوجه به این تعریف به نظر می‌رسد تهدید زمانی تبدیل به یک موضوع امنیتی می‌شود که با سه موضوع، مردم، کشور و حکومت در ارتباط باشد. همچنین می‌توان تهدیدات امنیتی را تهدیداتی دانست که اهداف و ارزش‌های حیاتی یک کشور را به گونه‌ای در معرض خطر قرار دهند که در آنها تغییر ماهوی و اساسی صورت پذیرد، تهدیدات را می‌توان میزان

1. Richard Ulman

توانمندی‌های حریف نیز دانست. این توانمندی‌ها عمدتاً از ابعاد سیاسی - نظامی برخوردار بوده و علیه یک نظام به کار می‌روند (مرادیان، ۱۳۹۶: ۳۰۰).

به نظر می‌رسد تعریف زیر از تهدیدات علیه امنیت، نسبتاً جامع و دارای ویژگی‌ها و شاخص‌های پیش‌گفته باشد: "تهدید علیه امنیت ملی عبارت است از آن دسته از نیرو یا فعالیت‌های خصمانه علیه ارزش‌ها، منافع و اهداف ملی و اقتدار و ثبات نظام، به طوری که از اعتلای ارزش‌ها، منافع و اهداف ملی و اقتدار و ثبات نظام، جلوگیری به عمل آورده و حساسیت دستگاه ادراکی نظام را نسبت به شناسایی و درک توانایی‌ها و امکانات اهداف منافع و همکاری‌های مشترک کاهش دهد (پژوهشکده مطالعات راهبردی، ۱۳۸۱: ۱۲۵).

افتخاری و نصری می‌نویسند: "مسئله امنیتی جوامع انسانی را نه جنگ، بلکه تضاد و تعارض - که مفهومی وسیع‌تر از جنگ داشته و آن را نیز شامل می‌شود - شکل می‌دهد. براین اساس، تهدید از درون تضادها و تعارض‌هایی که در سطوح و ابعاد مختلف حیات اجتماعی سیاسی شکل می‌گیرد، پدید آمده، لذا ما با طیف متنوعی از تهدیدات - و نه فقط تهدیدات نظامی - مواجه هستیم (افتخاری و نصری، ۱۳۸۳: ۳۷).

پاره‌ای از متون سیاسی امنیتی تهدید را به معنای توانایی‌ها، نیت و اقدامات دشمنان بالفعل و بالقوه برای ممانعت از دستیابی موفقیت‌آمیز خودی به علائق و مقاصد امنیتی یا مداخله به نحوی که نیل به علائق و مقاصد به خطر افتد، تعریف کرده‌اند (حدادی، ۱۳۸۴: ۸۵).

باتوجه به اینکه تهدید یک مفهوم انتزاعی است تعیین زمان و مکان دقیق چگونگی مورد تهدید واقع شدن به سادگی امکان‌پذیر نیست. البته تا اندازه‌ای می‌توان مشخص کرد چه عوامل و مسائلی می‌توانند امنیت یک کشور را تهدید کنند. اما همیشه پاسخ به این سؤال که کشور مزبور در شرایط زمانی ویژه در معرض کدام یک از عوامل و مسائل تهدید آمیز قرار دارد، آسان نیست. هر کشور در طول حیات خود با خطرات و تهدیدهای بیشماری روبه‌رو می‌شود، اما همه آنها را نمی‌توان تهدیدهایی دانست که امنیت آن کشور را به خطر می‌اندازند. پس ملاک و معیار برای تعیین تهدیدات چیست؟ برخی معتقدند هرگونه تجاوز به حق حاکمیت دولت‌ها در اداره امور داخلی و خارجی آنها تهدید در برابر کشورها به شمار می‌رود.

به دلیل انتزاعی بودن مفهوم تهدید، تعریف تصمیم‌گیرندگان و مردم هر کشور از امنیت، تأثیر مستقیم بر درک آنها از تهدید دارد. هر قدر تعریف امنیت روشن‌تر و دقیق‌تر باشد، تصور تهدیدها نیز آسان‌تر خواهد بود. به‌طور کلی تهدیدات امنیتی را می‌توان تهدیدهایی دانست که اهداف و ارزش‌های حیاتی یک کشور را به‌گونه‌ای در معرض خطر قرار می‌دهند که بیم آن می‌رود اهداف و ارزش‌ها، تغییر ماهوی و اساسی صورت پذیرد (مرادیان، ۱۳۹۶: ۳۰۱).

ماهیت تهدید

چون امنیت، مفهومی همه‌جانبه بوده و ابعاد گوناگون دارد، تهدیدات امنیتی نیز می‌توانند دارای ماهیت‌های گوناگونی باشند. برخلاف گذشته که گرایش کلی ادبیات امنیت ملی بر ماهیت و بعد نظامی تهدیدات علیه امنیت متمرکز بوده، امروزه تهدیدات غیرنظامی اهمیتی ویژه در مسائل مربوط به امنیت پیدا کرده‌اند. تاکنون تقسیم‌بندی‌های گوناگون درباره ماهیت تهدیدات امنیتی مطرح شده است. این نوع تقسیم‌بندی‌ها بیشتر به‌واسطه اختلاف سلیقه و تفاوت حوزه‌های مطالعاتی محققین بوده است تا اختلاف نظر در اصل موضوع. برخی که جنبه نظامی تهدیدات را اصل می‌دانند، تهدیدات را به دو گونه نظامی و غیرنظامی تقسیم کرده‌اند. اما به‌تازگی با زوال تدریجی اهمیت نظامی‌گری در اندیشه محققین، تقسیم‌بندی نوینی با عنوان تهدیدات کمتر سیاسی مطرح شده است (درویشی، ۱۳۷۴: ۱۴۸).

تا پیش از جنگ جهانی دوم واقع‌گرایی بر جهان مسلط بود، امنیت نظامی و جلوگیری از تهدید نظامی، اصل بود. درگیری در سطح جهان نیز برای کسب قدرت بیشتر و مبتنی‌بر توان و قدرت نظامی بود. رویکرد نظامی محور با توجه به تهدید نظامی در دوران جنگ سرد ادامه یافت. از اوایل دهه ۱۹۸۰ این رویکرد مورد چالش قرار گرفت و به امنیت مضیق که تهدید نظامی محور بود، انتقاد شد. «دیوید بالدوین»^۱ معتقد است در جنگ سرد نیز حوزه مطالعات امنیتی نظامی محور بود، اما در دنیای پس از جنگ سرد حوزه مطالعات امنیتی، تحلیل مسائل امنیتی در سطح داخلی و خارجی را که تابع مسائل نظامی نمی‌باشند، محدود و مشکل ساخته است (عبدالله‌خانی، ۱۳۸۲: ۱۴۱).

1. David Baldwin

تغییر و تحول مفهوم تهدید نظامی به سایر جنبه‌ها، با تغییر مفهوم امنیت مرتبط است. اکنون مفهوم امنیت موسع شده و این مفهوم دیگر نمی‌تواند با تعریف مضیق قبلی پاسخگوی ابهامات بین‌المللی باشد.

در اواخر دهه ۱۹۸۰ پس از اضمحلال ساختارهای جنگ سرد و جهان دوقطبی، فرصتی برای رشد مفهوم موسع امنیت و تهدید ایجاد شد. مکتب کپنهاگ تهدید تک‌بعدی را به تهدیدات پنج‌بعدی تبدیل نمود و برای این منظور از مفهوم بقا و مفهوم تهدید وجودی استفاده کرد. «بوزان» در این رابطه می‌گوید: "تهدید وجودی تنها در ارتباط با ویژگی خاص مرجع موردنظر درک می‌شود. در اینجا ما با معیارهای جهانی وضعیتی که حیات بشر را تهدید می‌کند سروکار نداریم. ویژگی وجودی حیات در بخش‌ها و سطوح مختلف تحلیل، متغیر است. از این رو، ماهیت تهدیدات وجودی نیز متغیر می‌باشد (بوزان، ۱۳۷۸: ۳۴).

تهدیدات پنج‌گانه نظامی، سیاسی، اقتصادی، اجتماعی و زیست‌محیطی توسط مکتب کپنهاگ و «بوزان» ارائه شد. در این مکتب تهدید نظامی، توسل به زور در اشکال مختلف یا تهدید به استفاده از زور است که باعث نقض روابط مسالمت‌آمیز سیاسی شده و حتی روابط اقتصادی و اجتماعی را تحت تأثیر قرار می‌دهد. تهدید سیاسی متوجه ثبات سازمانی دولت است و هدف آن فشار بر حکومت درمورد سیاستی خاص تا براندازی و تضعیف آن پیش از تهاجم نظامی است. تهدید اقتصادی از پیچیده‌ترین انواع تهدیدات امنیتی است؛ چراکه در اقتصاد بازار، مشکلات متعددی مانند محدودیت صادرات، رقابت شدید خارجی، ارز و نرخ بهره و... وجود دارد، اما وقتی به امور نظامی و سیاسی گسترش می‌یابند، تأثیرشان بر امنیت روشن شده و تهدید محسوب می‌شوند. تهدید اجتماعی در روابط بین دولت‌ها با حمله به هویت ملی مرتبط است و چون هویت ملی در داخل کشور شکل می‌گیرد، لذا از داخل نیز تهدید می‌شود. تهدیدات زیست‌محیطی قبلاً مورد توجه نبوده و آن را بخشی از سرنوشت محتوم آدمی می‌دانستند، اما امروز با افزایش فعالیت انسان که بر شرایط حیات و محیط‌زیست تأثیر گذاشته است، تهدیدات زیست‌محیطی در چارچوب امنیتی قرار گرفته‌اند (توکلی، ۱۳۸۴: ۱۳).

در مجموع هنوز هم تهدیدات نظامی از اهمیت بیشتری در تفکر امنیتی برخوردارند. اما این برتری در کشورهای توسعه یافته در حال کاهش است. با عنایت به رکود اتمی بین کشورها اکنون مسائل سیاسی و اجتماعی، اهمیت بیشتری یافته و تهدیدات اقتصادی و زیست محیطی به محور توجهات تبدیل شده‌اند. اثرات متقابل اعمال افراد باعث اتکای متقابل انسان‌ها به یکدیگر شده و این وابستگی متقابل، موجب کاهش آسیب‌پذیری کشورها شده است (مرادیان، ۱۳۹۶: ۳۱۰).

مفهوم امنیتی‌سازی

امنیتی‌ساختن به فرایندی گفته می‌شود که منجر به قراردادن برخی موضوعات در چارچوب امنیت می‌شود و از نوعی ضرورت یا انتخاب جهت‌دار برای حل مسئله حکایت دارد. امنیت به‌عنوان اقدام گفتاری مرکز ثقل مفهوم امنیتی‌ساختن و ترکیبی از زبان و جامعه است و به دلیل خودارجاعی بودن عمل، امکان امنیت‌سازی را دارد (این عمل است که یک موضوع را به مسئله امنیتی تبدیل می‌کند) و بستگی دارد به بازیگر امنیت‌ساز (گوینده) که اگر از شرایط خوب و مناسب پایگاه اجتماعی برخوردار باشد (قدرت) - رسمی و غیررسمی - و امکان ظهور موضوع تهدید به تهدید امنیتی بالا باشد، گفتمان امنیت‌ساز، غالب خواهد شد (مرادیان، ۱۳۹۶: ۸۷).

تهدید در مکتب کپنهاگ

این مکتب که «باری بوزان» و «ال ویور»^۱ از پایه‌گذاران آن می‌باشند، بر فراز نظریه نئورئالیستی شکل گرفته است. این مکتب به‌جای تبیین مفهوم امنیت براساس قدرت - امنیت، به تبیین مفهوم امنیت براساس تهدید - امنیت می‌پردازد و براساس همین استنباط امنیت را احساس‌رهایی از تهدید تعریف می‌نماید (عبدالله‌خانی، ۱۳۸۳: ۱۳۵).

از نظر مکتب کپنهاگ، شناسایی امنیت ملی صرفاً پس از درک معقول از ماهیت تهدیدات و آسیب‌پذیری‌ها امکان‌پذیر است. همچنین فقدان امنیت و یا وجود ناامنی، بازتاب، ترکیبی از تهدیدها و آسیب‌پذیری‌هاست که جداساختن معنی‌دار آنها از یکدیگر ناممکن است. براین‌اساس، سیاست امنیت ملی می‌تواند روی مسائل داخلی تمرکز نموده و در پی کاهش

1. Bari Buzan "and" L. Waver

آسیب‌پذیری‌های دولت باشد یا بر مسائل خارجی تمرکز داشته و از طریق منابع ذی‌ربط درصدد کاهش تهدیدات خارجی برآید (بوزان، ۱۳۷۸: ۱۳۵).

شناخت آسیب‌پذیری‌ها نسبت به تهدیدات آسان‌تر است. براین‌اساس، از نظر بوزان به دو دلیل تهدیدات را مشکل می‌توان شناخت. دلیل اول مربوط به «مسئله عینی یا ذهنی بودن» تهدید است. دلیل دوم مشکل تشخیص تهدیدات امنیتی از تهدیدات غیرامنیتی است. لذا به‌راحتی نمی‌توان گفت همه تهدیدات، مسائل امنیت ملی هستند. تفاوت میان چالش‌های عادی و تهدیدات ملی باید از روی طیف گسترده تهدیدات شناسایی شود. اینکه دقیقاً کدام نقطه این طیف را باید آغاز مسئله امنیت ملی تلقی کرد، بیشتر تابع انتخاب‌های سیاسی است (بوزان، ۱۳۷۸: ۱۳۹).

از نظر مکتب کپنهاگ تهدیدات به دو دسته کلی قابل تقسیم است: اول تهدیدات موقت و سپس تهدیدات نهادینه‌شده. براین‌اساس اگر یک تهدید همواره و به‌صورت مستمر وجود داشته باشد و به‌دنبال آن نوعی حس ضرورت درخصوص آن نهادینه شود، با تهدیدات نهادینه‌شده مواجه هستیم. ازسوی دیگر چنانچه یک پدیده تبدیل به تهدید شود، اما دارای ریشه در گذشته نباشد و یا تکرارپذیری متوالی در یک پروسه زمانی نسبتاً طولانی نداشته باشد، چنین تهدیدی بیشتر موقتی است (Buzan, Waver, Wild, 1998: 34 - 35).

با وجود آنکه بیشتر تهدیدات بخش اقتصادی از حوزه تهدیدات وجودی خارج است، اما از نظر مکتب کپنهاگ دو عامل اساسی تهدیدات بخش اقتصادی را تبدیل به تهدیدات وجودی می‌نماید: اول آنکه تهدیدات بخش اقتصادی بقای جمعیت کشور را مورد تهدید قرار دهد، دوم آنکه تهدیدات اقتصادی تأثیر راهبردی بر بخش نظامی داشته باشد.

نظریه توازن تهدید

نظریه توازن تهدید توسط «استفن ام. والت»^۱ در مقاله‌ای با نام «شکل‌گیری اتحاد و توازن قدرت» در سال ۱۹۸۵ در نشریه «امنیت بین‌المللی» مطرح شد. نظریه توازن تهدید به اصلاح و تغییر نظریه معروف رئالیستی - «توازن قدرت» پرداخته و عامل تعیین‌کننده رفتار کشورها برای ایجاد اتحاد را درک تهدید ازسوی دیگران عنوان کرده است. والت چهار معیار را برای

1. Stephen M. Walt

ارزیابی تهدید ناشی از دیگر کشورها مشخص می‌کند. آنها عبارتند از: «قدرت» (اندازه، جمعیت، ثروت، قدرت اقتصادی، توان نظامی)، «مجاورت یا نزدیکی جغرافیایی»، «توانایی‌های تهاجمی» و «مقاصد یا نیت تهاجمی» (ایکنبری، ۱۳۸۲: ۱۴۹).

تهدید در مطالعات امنیتی جهان سوم

مبنای تجزیه و تحلیل امنیت ملی در «مطالعات امنیتی جهان سوم» بر پایه سه مؤلفه اساسی قرار دارد که عبارتند از: «محیط امنیتی»، «ابعاد سخت‌افزاری امنیت» و «ابعاد نرم‌افزاری امنیت». در این چارچوب محیط امنیتی محل رویش و پیدایش تهدیدات و فرصت‌ها، ابعاد سخت‌افزاری شامل توانمندی‌های فیزیکی و مادی و ابعاد نرم‌افزاری شامل «ظرفیت سیاسی» و زیرمجموعه‌های مربوطه می‌شود. در رهیافت امنیتی جهان سوم، خصوصاً از سوی «ادوارد آذر» و «چونگ - این مون»، که تلاش دارند تا یک تبیین بومی‌تر و با قابلیت انطباقی فراتر از منظر صرفاً امنیت ملی در کشورهای جهان سوم ارائه دهد، بسیار کاربردی‌تر به میدان آمده است (آذر و این مون، ۱۳۷۹: ۱۱).

برهمن اساس، موضوع تهدیدات نرم در قالب مطالعات امنیتی جهان سوم بیش از مطالعات رئالیستی امنیت، قابل تبیین است (عصاریان‌نژاد و عبدالله‌خانی، ۱۳۸۵: ۹).

مشروعیت سیاسی یکی از محورهای اساسی و مهم در بعد نرم‌افزاری امنیت و در چارچوب ظرفیت سیاسی می‌باشد. بدیهی است ادبیات مربوط به مشروعیت نظام سیاسی بسیار گسترده است و ما نیز قصد بررسی ابعاد و زوایای مشروعیت را نداریم. اما به‌طور خلاصه و براساس آنچه رهیافت امنیتی جهان سوم بیشتر بر آن تأکید داشته، مشروعیت به وفاداری و حمایت آگاهانه اتباع از دولت مرتبط است. یعنی اینکه اتباع یک کشور اقتدار دولت را پذیرفته و باور داشته باشند که نهادهای موجود، کارهای خود را به‌خوبی انجام می‌دهند، به قانون عمل می‌نمایند و از لحاظ اخلاقی شایسته هستند. از سوی دیگر، مشروعیت، محتوای ترتیبات نهادی را شکل می‌دهد و تعیین‌کننده مسئولیت حاکمیت می‌باشد (آذر و این مون، ۱۳۷۹: ۱۱).

انسجام سیاسی - اجتماعی دومین محور اساسی در مؤلفه ظرفیت سیاسی رژیم به‌عنوان بعد نرم‌افزاری امنیت می‌باشد. شکاف‌های قومی، شکاف‌های مذهبی و شکاف‌های طبقاتی منجر به شکل‌گیری علائق، مقاصد و منافع متفاوت در میان یک سرزمین و جمعیت واحد خواهد شد و

در نتیجه منافع محلی جای خود را به منافع ملی خواهند داد. رشد چنین ارزش‌ها و منافع و همچنین تعمیق شکاف‌ها و تبدیل آن به انرژی‌های منفی و متراکم، منجر به شکل‌گیری حرکت‌ها و جریان‌های تجزیه‌طلبانه، خودمختار و یا آشوب‌ها و شورش‌های محلی، فرقه‌ای، قومی و مذهبی خواهد شد.

از نظر رهیافت امنیتی جهان سوم، تعارضات محلی و ناحیه‌ای، مرز میان تهدیدات داخلی و خارجی را از بین می‌برد. در مرحله اولیه بیشتر حرکت‌های تجزیه‌طلبانه، محصور در محدوده سرزمینی کشور اصلی است. اما با تحرک خارجی و یا انطباق آن با دیگر تهدیدات خارجی گرایش به سمت همکاری، تشریک مساعی و حمایت از یکدیگر افزایش یافته و باعث شدت یافتن و گسترش تهدید می‌شود و در نهایت باعث هم‌بافت شدن تهدیدات داخلی با تهدیدات خارجی خواهد بود (عصاریان‌نژاد و عبدالله‌خانی، ۱۳۸۵: ۱۱).

از سوی دیگر، برداشت منازعه‌آمیز از تلاقی ارزش‌ها و منافع، امکان ارزیابی تهدیدات و تخصیص کارآمد منابع را در راستای یک اجماع ملی در خصوص مقابله با تهدید بسیار مشکل می‌سازد. مون و آذر سه معیار: «روحیه مطلوب سیاسی»، «تصمیم‌گیری جامع و منسجم» و «اجرای انعطاف‌پذیر و سریع» را برای سنجش میزان توان سیاسی به کار گرفته‌اند. در این تعبیر روحیه سیاسی به میزان توافق عام ملی پیرامون اهداف و شیوه‌های سیاست‌های امنیتی دلالت دارد؛ یعنی آنکه هر اندازه وحدت نظر در خصوص اهداف و روش‌های اجرایی امنیت بیشتر باشد، توان سیاسی از این جهت افزایش می‌یابد. تصمیمات جامع و سریع به تصمیم‌گیری‌هایی گفته می‌شود که فارغ از امتیازات سیاسی و یا منافع شخصی باشند. لذا هر قدر تصمیمات متخذه بیشتر متکی بر معدل افکار عمومی و اجماع نخبگان باشد، توان سیاسی نیز افزایش می‌یابد و در آخر، اجرای انعطاف‌پذیر از مواردی است که عموماً کشورهای جهان سوم با ضعف ساختاری در خصوص آن مواجه هستند (آذر و این‌مون، ۱۳۷۹: ۱۱۴).

جهانگردی و گردشگری

جهانگردی معادل سیاحت (عربی) و توریسم (فرانسه) است. سیاحت در عربی به معنای زیاد سفر کردن است و سیاح یا معادل فارسی آن جهانگرد، کسی است که زیاد سفر می‌کند. توریسم که واژه‌ای فرانسوی است، و از دو جزء یعنی "Tour" و "Ism" تشکیل شده است. "Tour" به معنای

سفر، مسافرت کردن و سیاحت و "Ism" به معنای اصول، اصالت و مکتب است. پس با این تفسیر، توریسم یعنی مکتبی که پایه فکری آن سیاحت و سفر است و توریست کسی است که به مسافرت، سیاحت و جهانگردی می‌پردازد (یوسفی و همکاران، ۱۳۹۱: ۱۳۸).

گردشگری، مجموع پدیده‌ها در ارتباطات ناشی از کنش متقابل میان گردشگران، سرمایه، دولت‌ها و جوامع میزبان، دانشگاه‌ها و سازمان‌های غیردولتی، در فرایند جذب، حمل و نقل، پذیرایی و کنترل گردشگران و دیگر بازدیدکنندگان است (پاپلی یزدی و سقایی، ۱۳۸۶: ۱۲).

سازمان جهانی گردشگری (WTO) گردشگری را این‌گونه تعریف نموده است: گردشگری شامل فعالیت‌هایی است که شخص و یا اشخاص با اقامت و یا عبور از محل زندگی به محل‌های خارج از محیط‌های روزمره خود جهت گذران اوقات فراغت، تجارت و یا سایر اهداف در طول یک سال انجام می‌دهند (قره‌نژاد، ۱۳۸۸: ۱۲).

امنیت و گردشگری

گردشگری پایدار نشئت گرفته از توسعه پایدار است. توسعه پایدار از اصول و مبانی پیشرفت اقتصادی، اجتماعی و سیاسی در جهان محسوب می‌شود و به دلیل نقشی که گردشگری می‌تواند در این زمینه به‌ویژه در کشورهایی مانند ایران ایفا نماید، لزوم و ضرورت توجه به گردشگری پایدار حائز اهمیت فراوان است. موفقیت و رشد پایدار گردشگری در گرو عملکرد مناسب و هماهنگ عناصر و عوامل متعددی است که باهم ارتباط تنگاتنگی دارند. یکی از مهم‌ترین این عوامل "امنیت گردشگران و مقصدهای گردشگری" است. امروزه امنیت به‌عنوان مهم‌ترین و زیربنایی‌ترین اصل در تدوین راهبرد توسعه گردشگری در جهان به‌شمار می‌آید. میان گردشگری، ثبات، توسعه و امنیت رابطه‌ای تعریف شده وجود دارد و هرگونه بروز ناامنی و به‌کارگیری خشونت در سطوح مختلف زیان‌های جبران‌ناپذیری به این صنعت وارد می‌سازد (سلیمی سبحان، ۱۳۹۳: ۹۸).

امنیت، شاخص‌ترین عامل گسترش صنعت جهانگردی است. بازرنگری در ارتباط ارگانیک صنعت گردشگری و امنیت ملی یک ضرورت است. امنیت در معنای گسترده یکی از مهم‌ترین مسائلی است که در میزان تقاضای گردشگران خارجی برای سفر به ایران و هر کشور دیگر تأثیرگذار است. همگام با گسترش صنعت جهانگردی در جهان کنونی ارتباطات ارگانیک این

صنعت با مؤلفه‌هایی چون: امنیت داخلی و ملی، صنایع حمل‌ونقل، خدمات، رسانه، جامعه، آموزش و پرورش و... وارد مرحله جدیدی شده است (الیاسی، ۱۳۹۲: ۲).

توسعه و امنیت، مکمل یکدیگرند. بدیهی است امنیت پایدار، مرهون توسعه پایدار است و توسعه پایدار، امنیت ملی را تضمین می‌کند. امروزه هر چیزی که تعریف علمی نداشته باشد و قواعد منطقی بر آن حاکم نباشد، شکست می‌خورد یا حالت رکود به خود می‌گیرد. این امر در صنعت گردشگری و بعد امنیت آن نیز صادق است. برای مثال، به‌منظور ایجاد امنیت در بخش ترابری و حمل‌ونقل، اقامتگاه‌ها، هتل‌ها و جاذبه‌ها، لازم است سفرسازان و سازمان‌های گردشگری، در توسعه گردشگری هماهنگی لازم را با یکدیگر داشته باشند (سلیمی سبحان، ۱۳۹۳: ۱۰۰).

صنعت گردشگری در اصفهان

اصفهان از دیرباز به دلیل داشتن شرایط مساعد طبیعی، قرارگرفتن در مرکز جغرافیایی ایران و امکان ارتباط با دیگر نقاط کشور، مکان مناسبی به‌شمار می‌رفته است و دارای جلوه‌هایی از فرهنگ و تمدن ایران می‌باشد. چنانکه در طول تاریخ، این شهر بارها به پایتختی انتخاب شده است. در حال حاضر، به شهر اصفهان همچون گنجینه معماری عظیمی نگاه می‌شود که در هر گوشه آن می‌توان نمونه‌ای از آثار باشکوه دوران تمدن اسلامی را مشاهده کرد. آثار و بناهایی که خود حاصل گردآمدن هنرهای چون آجرکاری، کاشی‌کاری، گچ‌بری، معرق‌سازی، هنرهای تزئینی، منبت‌کاری، نقاشی، خطاطی و... است. این‌گونه بناها عموماً در آثار بازمانده از عصر صفوی، به شکل مساجد، مدارس و قصرها، وجود دارد. در شهرهای دیگر چون کاشان، اردستان، نائین و نطنز نیز آثار تاریخی وجود دارد. از سوی دیگر، گستردگی این استان در سه ناحیه آب و هوایی بیابانی، کوهپایه‌ای و کوهستانی و در نتیجه داشتن چشم‌اندازهای طبیعی زیبا و متنوع شامل دره‌های سرسبز زاینده‌رود، بیشه‌زارها و گردشگاه‌های باصفا، کویرهای شرق و شمال شرق استان، همچنین وجود ارتفاعات پوشیده از برف غرب استان در زمستان و نیز داشتن دریاچه، غار، چشمه، آبشار و... از جاذبه‌های استان به‌شمار می‌رود (حاجی‌اسماعیلی و کیان‌پور، ۱۳۹۳: ۵۰).

از جاذبه‌های مهم گردشگری استان اصفهان که کمتر به آنها توجه شده است، زیستگاه‌های طبیعی استان است که تاحدی از فعالیت‌های سودجویانه اقتصادی به دور مانده و موجودیت آنها به‌عنوان یک چرخه طبیعی حفظ شده است. هم‌اکنون، بر تعدادی از این مناطق، به‌عنوان پناهگاه حیات وحش یا منطقه شکار ممنوع، از سوی اداره کل حفاظت محیط‌زیست اصفهان به‌صورت دائمی مدیریت و نظارت می‌شود. پاره‌ای از این مناطق که برای دوستان و علاقه‌مندان طبیعت از مهم‌ترین جاذبه‌های گردشگری محسوب می‌شود، عبارتند از: پناهگاه حیات وحش موته، پناهگاه حیات وحش قمشلو، پارک ملی کلاه قاضی و تالاب گاوخونی.

استان اصفهان منطقه‌ای است که انواع جاذبه‌های گردشگری را به‌طور هماهنگ در خود جای داده است. آثار تاریخی، هنری، مذهبی و چشم‌اندازهای طبیعی به‌گونه‌ای با هم ترکیب یافته‌اند که کمتر مجموعه‌ای در کشور با چنین جاذبه‌های منسجم به‌چشم می‌خورد. علاوه‌بر آن، اصفهان از نظر ترکیب جمعیتی نیز ممتاز است و علت آن، وجود اقلیت‌های قومی و مذهبی است که هریک با فرهنگ و آثار خاص خود جاذبه‌های گوناگون فراهم می‌آورد. شهر اصفهان، علاوه‌بر قابلیت جذب جهانگردان خارجی، از نظر داخلی نیز مورد توجه ایرانگردان داخلی است و هر ساله، بسیاری از هموطنان ایرانی به دیدار این شهر می‌آیند.

باید دانست که باتوجه‌به عوامل مختلف مانند دما و رطوبت، مناسب‌ترین زمان برای گردشگری در اصفهان اردیبهشت ماه است، زیرا دمای آن حدود ۱۸/۵ و بارندگی آن ۱۷ میلیمتر است. البته تعطیلات نوروزی نیز فرصت مناسبی برای مسافرت، به اصفهان است و به‌همین دلیل در ایام نوروز، اصفهان بیشترین تعداد مسافر و بازدیدکننده را نسبت به بقیه ایام سال دارد (یوسفی و همکاران، ۱۳۹۱: ۱۴۰).

پیشینه تحقیق

الف. پژوهش داخلی

- متقی، صادقی و دلالت (۱۳۹۵) در مقاله‌ای با عنوان نقش امنیت در توسعه گردشگری بین‌المللی؛ (نمونه موردی گردشگران خارجی شهر یزد) عنوان نموده‌اند امنیت و گردشگری، مؤلفه‌های یک معادله‌اند که نسبت مستقیم و ارتباط تنگاتنگ با یکدیگر دارند. به‌طورکلی، تا امنیت

برقرار نباشد، سفری شکل نمی‌گیرد و سخن گفتن از گردشگری بیهوده است. امنیت، مهم‌ترین عامل در تدوین راهبردهای توسعه گردشگری در جهان به‌شمار می‌رود.

شهرک علمی تحقیقاتی اصفهان (۱۳۹۳) با همکاری دفتر تبلیغاتی اسلامی حوزه علمیه قم - شعبه اصفهان، تدوین سند آمایش سرزمینی و سند راهبردی توسعه استان اصفهان را در گردشگری و میراث فرهنگی برای معاونت برنامه‌ریزی و اشتغال استانداری اصفهان انجام داده است. در این پژوهش به بررسی توزیع امکانات فرهنگی و زیربنای اجتماعی - فرهنگی موجود در مناطق مختلف پرداخته شده و به عدم توازن امکانات فرهنگی و زیربنای اجتماعی - فرهنگی به‌عنوان مشکل اشاره شده است.

شهرک علمی تحقیقاتی اصفهان (۱۳۹۲) با همکاری دانشگاه هنر اصفهان آمایش سرزمینی و سند راهبردی توسعه استان اصفهان را در گردشگری و میراث فرهنگی برای معاونت برنامه‌ریزی و اشتغال استانداری اصفهان به انجام رسانده است. در این پژوهش بعد از بررسی SWOT به ارائه اهداف و راهبردهایی در سطح کلان و توسعه گردشگری پرداخته شده است.

- محبوب‌فر، غازی اصفهانی و قمری (۱۳۹۰) در مقاله "اکوتوریسم و جایگاه خانه‌های اکولوژیک بیابانی در توسعه پایدار کشور ایران" به خانه‌های اکولوژیک بیابانی پرداخته است. پژوهش حاضر به شناخت و ارزیابی توان‌های بالقوه و بالفعل گردشگری به‌منظور استفاده از آنها در امر برنامه‌ریزی صنعت طبیعت‌گردی و گردشگری مناطق بیابانی کشور ایران، و شناسایی ظرفیت اکوتوریسم در مناطق بیابانی به‌منظور فراهم کردن فرصت‌های شغلی اشتغال‌زایی و افزایش درآمد ساکنین پرداخته است.

- حاجی‌اسماعیلی و کیان‌پور (۱۳۹۳) در مقاله با عنوان "امنیت گردشگری و مشکلات آن از دیدگاه مدیران دفاتر خدمات جهانگردی در استان اصفهان" به بررسی مهم‌ترین عوامل مؤثر در رونق و توسعه صنعت گردشگری پرداخته است. امنیت گردشگری و ارتقای آن از عوامل مؤثر بر آن است و خدمات حمایتی و زیرساخت‌ها باید در حد قابل‌قبولی بوده تا این صنعت دچار رکود نشود.

- سلیمی سبحان (۱۳۹۳) در مقاله‌ای با عنوان "امنیت و توسعه پایدار گردشگری (مطالعه موردی: شهر تهران)" بیان نموده توسعه پایدار از اصول و مبانی پیشرفت اقتصادی، اجتماعی و

سیاسی در جهان محسوب می‌شود و به دلیل نقشی که گردشگری می‌تواند در این زمینه به‌ویژه در کشورهایمانند ایران ایفا نماید، لزوم و ضرورت توجه به گردشگری پایدار حائز اهمیت فراوان است. موفقیت و رشد پایدار گردشگری در گرو عملکرد مناسب و هماهنگ عناصر و عوامل متعددی است که باهم ارتباط تنگاتنگی دارند. یکی از مهم‌ترین این عوامل امنیت گردشگران و مقصدهای گردشگری است.

- حسن‌پور، احمدی و الیاسی (۱۳۸۹) در مقاله‌ای به "بررسی تعیین ظرفیت پذیرش گردشگری در مناطق کویری و بیابانی ایران نمونه موردی شهداد، مرنجاب - بند ریگ و مصر - فرحزاد" پرداخته‌اند. روند روبه‌رشد تقاضا و پذیرش طبیعت‌گردان و گردشگران در مناطق شکننده و حساس کویری و بیابانی ایران طی سال‌های اخیر و عدم وجود برنامه‌ریزی مدون و جامع برای گردشگری این مناطق لزوم توجه خاص به این مناطق را تشدید کرده است.

- منتظری (۱۳۸۵) در پایان‌نامه با عنوان "بررسی آمادگی بسیج استان اصفهان درمقابله با تهدیدات امریکا در کویر مرکزی" به جنبه‌های نظامی و جغرافیای نظامی و میزان آمادگی منطقه مقاومت بسیج در کویر اصفهان پرداخته است. در این پژوهش میزان آمادگی بسیج در برابر تهدید نظامی امریکا در کویر مرکزی مورد تجزیه و تحلیل قرار گرفته است.

ب. پژوهش‌های خارجی

- گابور میچالکو (۲۰۰۹) در بررسی "تأثیر توریسم بر کیفیت زندگی شخصی در جمعیت مجارستان" در مجارستان، راهبرد توریسم ملی (۲۱۳ - ۲۰۰۵) به گردشگری و مسافرت جمعیت به مجارستان به‌عنوان کوششی خاص در سطح بین‌المللی اهمیت زیادی می‌دهد. برای حصول اهداف تعبیه‌شده در این تحقیق و همچنین دادن وجهه‌ای به جامعه، بخش گردشگری در دولت محلی و توسعه منطقه‌ای و تأثیر گردشگری بر کیفیت زندگی شخصی بین جمعیت مجارستان را مورد بررسی قرار دادند.

- لاوین سمتانی و شیلا سابرامانیا (۲۰۱۱) در مقاله‌ای با عنوان خوشه توریستی دبی بر آن شده تا قابلیت‌ها و توانایی‌های کشور دبی را میان دیگر کشورهای "امارات متحده عربی" نشان داده و در زمینه‌هایی مانند: "قابلیت‌های ریز اقتصادی"، "اقدامات اقتصادی"، "کیفیت جو بازرگانی و تجاری" و دیگر موارد را مورد بررسی قرار دهد.

روش‌شناسی

رویکرد پژوهش حاضر کیفی بوده و از روش یا تکنیک دلفی کلاسیک یا سنتی استفاده شده است. در این روش از یک سری پرسشنامه‌های ترتیبی در سه مرحله^۱ استفاده شده است.

مرحله اول

در دلفی کلاسیک، اولین پرسشنامه به صورت بدون ساختار یا باز پاسخ تهیه و ارسال شده است که به عنوان راهبرد زایش ایده‌ها عمل نموده و هدف آن آشکارسازی کلیه موضوعات مرتبط با عنوان پژوهش تحت مطالعه می‌باشد.

مرحله دوم

در مرحله دوم محقق باتوجه به نظرات ارائه شده در قسمتی که مشخص نمودند این عنوان یک تهدید امنیتی به شمار می‌رود یا خیر؟ موضوعاتی را که متخصصین و کارشناسان تهدید امنیتی ندانسته، جدا نموده و سپس موضوعات یا عناوینی که تهدیدات امنیتی قلمداد شده بودند، انتخاب و عنوان‌بندی شدند.

مرحله سوم

در مرحله سوم محقق ابتدا باتوجه به نظرات ارائه شده در قسمتی که مشخص نمودند این عنوان یک تهدید امنیتی به شمار می‌رود یا خیر؟ موضوعاتی را که متخصصین و کارشناسان تهدید امنیتی ندانسته را جدا نموده و سپس موضوعات یا عناوینی که تهدیدات امنیتی قلمداد شده بودند را باتوجه به مقیاس لیکرت که در صورت دادن پاسخ مثبت باید از بین پنج گزینه (خیلی زیاد، زیاد، متوسط، کم، ضعیف) یکی را انتخاب نمایند با استفاده از نرم‌افزار spss چارک، میانه و میانگین آنها را به دست آورده و عناوینی را که میانگین آنها بیشتر از ۳ بوده است، استخراج نموده‌ایم. در این مرحله از کارشناسان و متخصصین درخواست شد تا پاسخ‌ها را مجدداً مورد بررسی قرار داده و در صورت نیاز در نظرات و قضاوت‌های خود تجدیدنظر نموده و دلایل خود را در مورد عدم اجماع ذکر نمایند. پس از آن عناوین تهدیدات امنیتی در حوزه گردشگری تعیین شد. سپس گویه‌ها رتبه‌بندی و نظرات و موارد اجماع، بین صاحبان

1. round

نشست‌ها مورد مطالعه و جمع‌بندی قرار گرفت. پس از مشخص شدن عناوین تهدیدات امنیتی نتایج نهایی تهیه و مورد تجزیه و تحلیل قرار گرفت.

جامعه آماری

جامعه آماری پژوهش شامل ۵۷ نفر کارشناس و متخصص گردشگری، مدیران، فرمانداران، مسئولین سازمان گردشگری، اداره ثبت احوال و آمار و فرماندهان نواحی بسیج شهرستان‌های مورد نظر می‌باشند. از مجموعه پرسشنامه‌های توزیع شده تعداد ۴۸ عدد پرسشنامه (۸۴ درصد) تکمیل و ارسال شده است که نرخ بازگشت پرسشنامه در وضع بسیار مطلوب قرار دارد و علی‌رغم پیگیری متعدد، پرسشنامه‌های دیگری وصول نشد.

برای سنجش روایی ابزار اندازه‌گیری این پژوهش از روایی محتوایی (صوری و منطقی) با استفاده از نظرات و دیدگاه‌های ۱۰ نفر از اساتید و متخصصان حوزه‌های مختلف استفاده شده است و برای تعیین پایایی از روش آلفای کرونباخ در هر سه مرحله استفاده شد که نتایج پایایی در هر سه مرحله عبارتند از:

جدول ۱. آلفای کرونباخ

راند سوم	راند دوم	راند اول	راندها
٪۷۸	٪۸۵	٪۸۷	ضریب آلفای کرونباخ

تجزیه و تحلیل یافته‌های تحقیق

سؤال: تهدیدات امنیتی کویر استان اصفهان در حوزه گردشگری کدامند؟
آمار توصیفی تهدیدات در حوزه گردشگری

باتوجه به اینکه تهدیدات امنیتی در کویر استان اصفهان در حوزه گردشگری با استفاده از نرم‌افزار آماری Spss مورد تجزیه و تحلیل قرار گرفته است، توزیع فراوانی گویه‌ها درخصوص پاسخگویی به آنها در جدول ذیل مشاهده می‌شود.

جدول ۲. بررسی و تحلیل گویه‌های گردشگری

ردیف	طیف و درصد فراوانی		گویه	بهبود	ح	متوسط	زیاد	خیلی زیاد	کل	بدون پاسخ	کل
	بهبود	ح									
۱	۶,۳	۱۰,۴	جاسوسی	۶,۳	۱۰,۴	۱۰,۴	۲۲,۹	۵۰,۰	۱۰۰,۰		۱۰۰,۰
۲	۸,۳	۴,۲	کاناپه‌گردی (کوچ سرفینگ) ^۱	۸,۳	۴,۲	۲۵,۰	۲۰,۸	۱۰,۴	۶۸,۸	۳۱,۳	۱۰۰,۰
۳	۱۰,۴	۱۴,۶	عدم اطلاع‌رسانی سفرهای سفیران و کارکنان نمایندگان خارجی	۱۰,۴	۱۴,۶	۲۷,۱	۳۱,۳	۱۲,۵	۹۵,۸	۴,۲	۱۰۰,۰
۴	۱۲,۵	۱۶,۷	نامشخص بودن خودروهای گردشگران	۱۲,۵	۱۶,۷	۲۹,۲	۲۲,۹	۱۲,۵	۹۳,۸	۶,۳	۱۰۰,۰
۵	۶,۳	۱۰,۴	عدم اصلاح نقشه‌های گردشگری و حذف مناطق و مسیرهای تردد ممنوعه روی نقشه‌ها	۶,۳	۱۰,۴	۱۶,۷	۳۳,۳	۲۲,۹	۸۹,۶	۱۰,۴	۱۰۰,۰
۶	۲,۱	۶,۳	ترویج فرهنگ بی‌حجابی و اباحه‌گری و رواج فساد و ابتذال توسط تورها	۲,۱	۶,۳	۱۲,۵	۲۹,۲	۴۳,۸	۹۳,۸	۶,۳	۱۰۰,۰
۷	۶,۳	۲۲,۹	گم‌شدن گردشگران به دلیل عدم آنتن‌دهی	۶,۳	۲۲,۹	۲۲,۹	۳۱,۳	۱۰,۴	۹۳,۸	۶,۳	۱۰۰,۰
۸	۶,۳	۱۴,۶	رهاشدن گردشگران به دلیل کمبود استراحتگاه‌های بین‌راهی در مسیرهای طولانی	۶,۳	۱۴,۶	۳۷,۵	۲۷,۱	۸,۳	۹۳,۸	۶,۳	۱۰۰,۰
۹	۱۲,۵	۸,۳	کمبود مراکز اقامتی بوم‌گردی	۱۲,۵	۸,۳	۲۷,۱	۳۵,۴	۱۲,۵	۹۵,۸	۴,۲	۱۰۰,۰
۱۰		۱۴,۶	ایمن‌سازی جاده‌ها و نقاط پرخطر		۱۴,۶	۳۷,۵	۲۹,۲	۱۸,۸	۱۰۰,۰		۱۰۰,۰
۱۱	۸,۳		عدم وجود امکانات بهداشتی، درمانی و مراکز درمانی و تجهیزات پزشکی و آمبولانس	۸,۳		۳۱,۳	۲۹,۲	۲۹,۲	۹۷,۹	۲,۱	۱۰۰,۰
۱۲	۸,۳	۲۵,۰	رهاشدن گردشگران به دلیل نداشتن برنامه‌ریزی جهت اوقات فراغت	۸,۳	۲۵,۰	۲۰,۸	۳۳,۳	۸,۳	۹۵,۸	۴,۲	۱۰۰,۰
۱۳	۲,۱	۱۰,۴	فصلی و مقطعی بودن صنعت گردشگری	۲,۱	۱۰,۴	۳۱,۳	۳۷,۵	۱۸,۸	۱۰۰,۰		۱۰۰,۰
۱۴	۱۰,۴	۱۴,۶	رشد بی‌رویه و بدون برنامه‌ریزی گردشگری و ورود کنترل‌نشده گردشگران به منطق	۱۰,۴	۱۴,۶	۱۸,۸	۲۲,۹	۲۹,۲	۹۵,۸	۴,۲	۱۰۰,۰

۱. کوچ سرفینگ در حقیقت نوعی سفر و گردش است و این واژه در فارسی با عنوان کاناپه‌گردی ترجمه شده است. کوچ سرفینگ نوعی روش برای سفر است که با استفاده از آن می‌توان به‌صورت رایگان سفر کرد و در منزل کسی رایگان اقامت نمود.

ادامه جدول ۲. بررسی و تحلیل گویه‌های گردشگری

ردیف	طیف و درصد فراوانی گویه	معیار	ح	متوسط	زیاد	خیلی زیاد	کل	بدون پاسخ	کل
۱۵	عدم فهم مشترک بین مسئولین دولتی و بخش خصوصی در مسائل امنیتی، فرهنگی و محیط‌زیستی		۸,۳	۱۶,۷	۳۹,۶	۲۹,۲	۹۳,۸	۶,۳	۱۰۰,۰
۱۶	بهربرداری مضاعف از منابع طبیعی و آب و مشکلات آبرسانی و کیفیت آب	۶,۳	۸,۳	۲۹,۲	۲۹,۲	۲۵,۰	۹۷,۹	۲,۱	۱۰۰,۰
۱۷	تکیه بهره‌برداران برگردشگری انبوه و تفریحی	۸,۳	۲۲,۹	۳۱,۳	۲۷,۱	۴,۲	۹۳,۸	۶,۳	۱۰۰,۰
۱۸	رشد بی‌رویه اقامتگاه‌ها	۱۲,۵	۱۶,۷	۳۱,۳	۲۰,۸	۱۲,۵	۹۳,۸	۶,۳	۱۰۰,۰
۱۹	وجود اقامتگاه‌ها و فعالین بدون اخذ مجوز	۱۰,۴	۱۲,۵	۱۶,۷	۲۹,۲	۲۵,۰	۹۳,۸	۶,۳	۱۰۰,۰
۲۰	تأثیرگذاری گردشگری بر سبک زندگی مردم	۶,۳	۱۸,۸	۲۰,۸	۲۷,۱	۲۲,۹	۹۵,۸	۴,۲	۱۰۰,۰
۲۱	اثرات نامطلوب فرهنگی و اجتماعی بر مردم بومی	۱۲,۵	۸,۳	۲۰,۸	۳۱,۳	۲۰,۸	۹۳,۸	۶,۳	۱۰۰,۰
۲۲	عدم توجه راهنمایان به اصول و مبانی فرهنگی این مناطق	۶,۳	۱۲,۵	۳۳,۳	۲۹,۲	۱۲,۵	۹۳,۸	۶,۳	۱۰۰,۰
۲۳	استفاده از راهنمایانی که به اصول و ارزش‌ها اعتقادی ندارند.	۲,۱	۱۰,۴	۲۹,۲	۳۱,۳	۲۲,۹	۹۵,۸	۴,۲	۱۰۰,۰
۲۴	گم‌شدن توریست‌ها به دلیل عدم نصب تابلوها و علائم هشدار در جاده‌ها و شهرها و روستاها	۱۴,۶	۱۶,۷	۲۷,۱	۲۷,۱	۱۰,۴	۹۵,۸	۴,۲	۱۰۰,۰
۲۵	افزایش فاضلاب و پسماندها و افزایش زباله	۱۲,۵	۱۸,۸	۲۷,۱	۲۵,۰	۱۲,۵	۹۵,۸	۴,۲	۱۰۰,۰
۲۶	افزایش بزهکاری‌های اجتماعی و ناسازگاری با فرهنگ بومی	۸,۳	۲۰,۸	۱۸,۸	۳۳,۳	۱۴,۶	۹۵,۸	۴,۲	۱۰۰,۰
۲۷	اشتباه‌گرفتن مکان‌های طبیعی و بکر با محلی برای ارضای تخلیه انرژی و هیجانات	۱۸,۸	۱۰,۴	۱۲,۵	۲۹,۲	۲۵,۰	۹۵,۸	۴,۲	۱۰۰,۰

ادامه جدول ۲. بررسی و تحلیل گویه‌های گردشگری

ردیف	طیف و درصد فراوانی گویه	معیار	ح	متوسط	زیاد	خیلی زیاد	کل	بدون پاسخ	کل
۲۸	نبود نظارت و کنترل کامل بر شرکت‌ها و مراکز کویرنوردی		۱۴,۶	۱۸,۸	۳۵,۴	۲۵,۰	۹۳,۸	۶,۳	۱۰۰,۰
۲۹	عدم علاقه و رضایت برخی از ساکنین	۸,۳	۱۶,۷	۲۹,۲	۳۳,۳	۶,۳	۹۳,۸	۶,۳	۱۰۰,۰
۳۰	نبودن سامانه کنترلی تبادل اطلاعات گردشگران خارجی که نظارت را کاهش داده است.	۲,۱	۲۲,۹	۱۰,۴	۱۸,۸	۳۷,۵	۹۱,۷	۸,۳	۱۰۰,۰
۳۱	عدم وجود سامانه‌ای جهت اعلام برنامه تورها قبل از حضور	۸,۳	۱۰,۴	۱۸,۸	۱۸,۸	۳۵,۴	۹۱,۷	۸,۳	۱۰۰,۰
۳۲	چرخش اقتصادی این مناطق به صنعت تک اقتصادی گردشگری	۶,۳	۲۰,۸	۲۲,۹	۲۲,۹	۱۶,۷	۸۹,۶	۱۰,۴	۱۰۰,۰
۳۳	مسدودن نمودن راه‌های کور و انحرافی در این مناطق	۶,۳	۱۲,۵	۳۱,۳	۲۷,۱	۱۲,۵	۸۹,۶	۱۰,۴	۱۰۰,۰
۳۴	نداشتن فرودگاه‌های کوچک برای حوادث احتمالی	۱۲,۵	۶,۳	۳۱,۳	۲۵,۰	۲۰,۸	۹۵,۸	۴,۲	۱۰۰,۰
۳۵	ساختار نیروی انتظامی (نیروی - امکاناتی و تجهیزاتی) در این نواحی متناسب با صنعت گردشگری نیست		۴,۲	۲۰,۸	۳۱,۳	۳۷,۵	۹۳,۸	۶,۳	۱۰۰,۰

نتایج حاصل برحسب پاسخگویی به گویه‌ها به شرح جدول ذیل می‌باشد.

جدول ۳. پاسخ به گویه‌های گردشگری

نظر پاسخ‌دهندگان در مورد گویه	درصد پاسخگویی	گویه
معتقدند که جاسوسی تهدید امنیتی بسیار بالایی در حوزه گردشگری به حساب می‌آید.	۸۳,۳	۱
معتقدند که جاسوسی تهدید امنیتی نسبتاً بالا در حوزه گردشگری به حساب می‌آید. ۳۱,۳ درصد از پاسخ‌دهندگان به این پرسش جواب ندادند که این امر نشان‌دهنده نامعلوم بودن کلمه علمی کوچ‌سرفینگ برای برخی از پاسخگويان در زمینه تخصصی گردشگری می‌باشد.	۵۶,۲	۲
پاسخگويان معتقدند که عدم اطلاع‌رسانی سفرهای سفیران و کارکنان نمایندگان خارجی تهدید امنیتی بالایی در حوزه گردشگری به حساب می‌آید.	۷۱	۳
پاسخگويان معتقدند که نامشخص بودن خودروهای گردشگران تهدید امنیتی در حد متوسطی در حوزه گردشگری به حساب می‌آید.	۶۴,۵	۴
پاسخگويان معتقدند که عدم اصلاح نقشه‌های گردشگری و حذف مناطق و مسیرهای تردد ممنوعه روی نقشه‌ها تهدید امنیتی بالایی در حوزه گردشگری به حساب می‌آید.	۷۲,۹	۵
پاسخگويان معتقدند که ترویج فرهنگ بی‌حجابی و اباحه‌گری و رواج فساد و ابتذال توسط تورها تهدید امنیتی بسیار جدی در حوزه گردشگری به حساب می‌آید.	۸۵,۵	۶
پاسخگويان معتقدند که گم‌شدن توریست‌ها به دلیل عدم آنتن‌دهی، تهدید امنیتی نسبتاً متوسطی در حوزه گردشگری به حساب می‌آید.	۶۴,۶	۷
پاسخگويان معتقدند که رهاشدن گردشگران به دلیل کمبود استراحتگاه‌های بین‌راهی در مسیرهای طولانی تهدید امنیتی نسبتاً بالایی در حوزه گردشگری به حساب می‌آید.	۷۲,۹	۸
پاسخگويان معتقدند که کمبود مراکز اقامتی بوم‌گردی تهدید امنیتی نسبتاً بالایی در حوزه گردشگری به حساب می‌آید.	۷۵	۹
پاسخگويان معتقدند که ایمن‌سازی جاده‌ها و نقاط تهدید امنیتی بسیار مهم و جدی در حوزه گردشگری به حساب می‌آید.	۸۵,۵	۱۰
پاسخگويان معتقدند که عدم وجود امکانات بهداشتی، درمانی و مراکز درمانی و تجهیزات پزشکی و آمبولانس تهدید امنیتی بسیار جدی و موردبررسی در حوزه گردشگری می‌باشد.	۸۹,۷	۱۱
پاسخگويان معتقدند که رهاشدن گردشگران به دلیل نداشتن برنامه‌ریزی جهت اوقات فراغت، تهدید امنیتی نسبتاً بالایی در حوزه گردشگری به حساب می‌آید.	۶۲,۴	۱۲
پاسخگويان معتقدند که فصلی و مقطعی بودن صنعت گردشگری تهدید امنیتی بسیار جدی و مهمی در حوزه گردشگری به حساب می‌آید.	۸۷,۶	۱۳
پاسخگويان معتقدند که رشد بی‌رویه و بدون برنامه‌ریزی گردشگری و ورود کنترل‌نشده آنان به منطقه، تهدید امنیتی نسبتاً جدی در حوزه گردشگری به حساب می‌آید.	۷۱	۱۴

ادامه جدول ۳. پاسخ به گویه‌های گردشگری

گویه	درصد پاسخگویی	نظر پاسخ‌دهندگان در مورد گویه
۱۵	۸۵,۵	پاسخگویان معتقدند که عدم فهم مشترک بین مسئولین دولتی و بخش خصوصی در مسائل امنیتی، فرهنگی و محیط‌زیستی تهدید امنیتی بسیار بالایی در حوزه گردشگری به حساب می‌آید.
۱۶	۸۳,۴	پاسخگویان معتقدند که بهره‌برداری مضاعف از منابع طبیعی و آب و مشکلات آبرسانی و کیفیت آب، تهدید امنیتی بسیار بالا و جدی در حوزه گردشگری به حساب می‌آید.
۱۷	۶۲	پاسخگویان معتقدند که تکیه بهره‌برداران بر گردشگری انبوه و تفریحی تهدید امنیتی متوسطی در حوزه گردشگری به حساب می‌آید.
۱۸	۶۴,۵	پاسخگویان معتقدند که رشد بی‌رویه اقامتگاه‌ها تهدید امنیتی تقریباً مهمی در حوزه گردشگری به حساب می‌آید.
۱۹	۷۰,۹	پاسخگویان معتقدند که وجود اقامتگاه‌ها و فعالین بدون اخذ مجوز تهدید امنیتی نسبتاً جدی در حوزه گردشگری به حساب می‌آید.
۲۰	۷۰,۸	پاسخگویان معتقدند که اهمیت تأثیرگذاری گردشگری برسبک زندگی مردم تهدید امنیتی به نسبت مهمی در حوزه گردشگری به حساب می‌رود.
۲۱	۷۲,۹	پاسخگویان معتقدند که اثرات نامطلوب فرهنگی و اجتماعی بر مردم بومی، تهدید امنیتی نسبتاً مهمی در حوزه گردشگری به حساب می‌آید.
۲۲	۷۲,۹	پاسخگویان معتقدند که عدم توجه راهنمایان به اصول و مبانی فرهنگی این مناطق تهدید امنیتی نسبتاً مهمی در حوزه گردشگری به حساب می‌آید.
۲۳	۸۳,۴	پاسخگویان معتقدند که استفاده از راهنمایانی که به اصول و ارزش‌ها اعتقادی ندارند، تهدید امنیتی مهمی در حوزه گردشگری به حساب می‌آید.
۲۴	۶۴,۵	پاسخگویان معتقدند که گم‌شدن گردشگران به دلیل عدم نصب تابلوها و علائم هشدار در جاده‌ها و شهرها و روستاها تهدید امنیتی نسبی در حوزه گردشگری به حساب می‌آید.
۲۵	۶۴,۵	پاسخگویان معتقدند که افزایش فاضلاب و پسماندها و افزایش زباله تهدید امنیتی نسبی در حوزه گردشگری است.
۲۶	۶۶,۷	پاسخگویان معتقدند که افزایش بزهکاری‌های اجتماعی و ناسازگاری با فرهنگ بومی تهدید امنیتی متوسطی در حوزه گردشگری است.
۲۷	۶۶,۷	پاسخگویان معتقدند که به اشتباه گرفتن مکان‌های طبیعی و بکر با محلی برای ارضای تخلیه انرژی و هیجانات تهدید امنیتی متوسطی در حوزه گردشگری است.
۲۸	۷۹,۲	پاسخگویان معتقدند که نبود نظارت و کنترل کامل بر شرکت‌ها و مراکز کوپرنوردی تهدید امنیتی مهم و جدی در حوزه گردشگری می‌باشد.

ادامه جدول ۳. پاسخ به گویه‌های گردشگری

گویه	درصد پاسخگویی	نظر پاسخ‌دهندگان در مورد گویه
۲۹	۶۸,۸	پاسخگویان معتقدند که عدم علاقه و رضایت برخی از ساکنین تهدید امنیت نسبتاً جدی در حوزه گردشگری می‌باشد.
۳۰	۶۶,۷	پاسخگویان معتقدند که نبودن سامانه کنترلی تبادل اطلاعات گردشگران خارجی که نظارت را کاهش داده است، تهدید امنیت نسبتاً بالایی در حوزه گردشگری دارد.
۳۱	۷۳	پاسخگویان معتقدند که عدم وجود سامانه‌ای جهت اعلام برنامه تورها قبل از حضور تهدید امنیت مهمی در حوزه گردشگری می‌باشد.
۳۲	۶۲,۵	پاسخگویان معتقدند که چرخش اقتصادی این مناطق به صنعت تک‌اقتصادی گردشگری تهدید امنیت بسیار جدی در حوزه گردشگری نمی‌باشد.
۳۳	۷۰,۹	پاسخگویان معتقدند که مسدود نمودن راه‌های کور و انحرافی در این مناطق تهدید امنیت مهمی در حوزه گردشگری می‌باشد.
۳۴	۷۷	پاسخگویان معتقدند که نداشتن فرودگاه‌های کوچک برای حوادث احتمالی تهدید امنیت مهم و جدی در حوزه گردشگری به حساب می‌آید.
۳۵	۸۹,۶	پاسخگویان معتقدند که ساختار نیروی انتظامی (نیروی - امکاناتی و تجهیزاتی) در این نواحی متناسب با صنعت گردشگری نیست و این تهدید امنیت در حوزه گردشگری بسیار مهم به حساب می‌آید.

رتبه‌بندی میانگین‌ها در حوزه تهدیدات گردشگری با استفاده از آزمون فریدمن

جدول ۴. رتبه‌بندی میانگین‌های پاسخ‌ها در حوزه توریسم و گردشگری

ردیف	مقولات (تهدیدات)	رتبه میانگین
۱	جاسوسی	۲۹/۲۹
۲	ترویج فرهنگ بی‌حجابی و اباحه‌گری و رواج فساد و ابتذال توسط تورها	۲۸/۴۱
۳	عدم تناسب ساختار نیروی انتظامی (نیروی - امکاناتی و تجهیزاتی) در این نواحی متناسب با صنعت گردشگری	۲۷/۲۷
۴	عدم فهم مشترک بین مسئولین دولتی و بخش خصوصی در مسائل امنیتی، فرهنگی و محیط‌زیست	۲۵/۳۰
۵	نبود سامانه کنترل کامل بر شرکت‌ها و مراکز کوپرنوردی	۲۴/۰۸
۶	نبود سامانه‌ای جهت اعلام برنامه تورها قبل از حضور	۲۳/۵۵
۷	عدم وجود امکانات بهداشتی - درمانی و مراکز و تجهیزات پزشکی و آمبولانس	۲۳/۰۶

ادامه جدول ۴. رتبه‌بندی میانگین‌های پاسخ‌ها در حوزه توریسم و گردشگری

رتبه میانگین	مقولات (تهدیدات)	ردیف
۲۱/۵۰	رشد بی‌رویه و بدون برنامه‌ریزی گردشگری و ورود کنترل‌شده گردشگران به منطقه	۸
۲۰/۹۷	وجود اقامتگاه‌ها و فعالین بدون مجوز	۹
۲۰/۹۷	عدم اصلاح نقشه‌های گردشگری و حذف مناطق و مسیرهای تردد ممنوعه روی نقشه‌ها	۱۰
۲۰/۹۷	بهره‌برداری مضاعف از منابع طبیعی و آب و مشکلات آبرسانی و کیفیت آب	۱۱
۲۰/۵۲	اشتباه گرفتن مکان‌های طبیعی و بکر با محل تخلیه انرژي و هیجانانگ	۱۲
۲۰/۴۴	استفاده از راهنماهایی که به اصول و ارزش‌ها اعتقادی ندارند	۱۳
۱۹/۹۱	فصلی بودن و مقطعی بودن صنعت گردشگری	۱۴
۱۹/۳۸	تأثیر گردشگری بر سبک زندگی مردم	۱۵
۱۹/۳۸	اثرات نامطلوب فرهنگی اجتماعی بر مردم بومی	۱۶
۱۷/۸۲	نداشتن فرودگاه‌های کوچک برای حوادث احتمالی	۱۷
۱۷/۸۰	ایمنی جاده‌ها و نقاط پرخطر	۱۸
۱۶/۲۹	افزایش بزهکاری اجتماعی و ناسازگاری با فرهنگ بومی	۱۹
۱۶/۲۱	کمبود مراکز اقامتی بوم‌گردی	۲۰
۱۵/۱۸	عدم اطلاع‌رسانی سفرهای سفیران و کارکنان نمایندگی خارجی	۲۱
۱۴/۶۸	عدم توجه راهنمایان به اصول و مبانی فرهنگی این مناطق	۲۲
۱۴/۱۸	عدم انسداد راه‌های کور و انحرافی در این مناطق	۲۳
۱۳/۴۴	چرخش اقتصادی این مناطق به صنعت تک‌اقتصادی و گردشگری	۲۴
۱۳/۲۴	گم‌شدن گردشگران به دلیل عدم آنتن‌دهی	۲۵
۱۲/۷۷	افزایش فاضلاب و پسماند و افزایش زباله	۲۶
۱۲/۵۹	عدم علاقه و رضایت برخی ساکنین	۲۷
۱۲/۵۰	نامشخص بودن خودروهای گردشگران	۲۸
۱۲/۲۶	رهانشدن گردشگران به دلیل نداشتن برنامه‌های اوقات فراغت	۲۹
۱۲/۲۴	گم‌شدن گردشگران به دلیل عدم نصب تابلو و علائم هشداردهنده در جاده‌ها و شهرها	۳۰
۱۲/۱۵	رهانشدن گردشگران به دلیل کمبود استراحتگاه‌های بین‌راهی در مسیرهای طولانی	۳۱
۱۱/۸۵	رشد بی‌رویه اقامتگاه‌ها	۳۲
۸/۸۲	تکیه بهره‌برداران بر گردشگری انبوهی و فله‌ای	۳۳
۸/۶۸	کاناپه‌گردی (کوچ سرفینگ)	۳۴
۸/۶۲	نبود سامانه کنترل تبادل اطلاعات گردشگران خارجی که نظارت را کاهش داده است.	۳۵

براساس جدول ۵ آزمون رتبه‌بندی فریدمن به ترتیب پنج تهدید اساسی در حوزه گردشگری مناطق کویری استان عبارتند از:

۲۹/۲۹	۱. جاسوسی
۲۸/۴۱	۲. ترویج فرهنگ بی‌حجابی و اباحه‌گری و رواج فساد و ابتذال توسط تورها
۲۷/۲۷	۳. عدم تناسب ساختار نیروی انتظامی (نیروی - امکاناتی و تجهیزاتی) در این نواحی متناسب با صنعت توریسم
۲۵/۳۰	۴. عدم فهم مشترک بین مسئولین دولتی و بخش خصوصی در مسائل امنیتی، فرهنگی و محیط‌زیست
۲۴/۰۸	۵. نبود سامانه کنترل کامل بر شرکت‌ها و مراکز کویرنوردی

جدول ۶. آزمون رتبه‌بندی میانگین فریدمن

تعداد	خی دو	درجه آزادی	سطح معنی‌داری (sig)
۳۳	۵۸۵/۱۱۹	۳۴	۰/۰۰۰

نتایج آزمون خی دو که با استفاده از آزمون فریدمن و به منظور رتبه‌بندی میانگین پاسخ‌ها صورت گرفت، نشان داد که باتوجه به سطح معنی‌داری ($sig=0/000$) نتایج به دست آمده در زمینه میانگین رتبه‌ها معنی‌دار است.

آزمون تحلیل عاملی اکتشافی

شاخص کفایت نمونه یا KMO ویژه تحلیل عاملی اکتشافی است و نشان می‌دهد آیا داده‌ها برای انجام محاسبات تحلیل عاملی اکتشافی کافی است یا خیر؟ مقدار KMO باید از ۰,۵ بزرگتر باشد. چنانچه بین ۰,۵ و ۰,۶۹ باشد، باید دقت زیادی به خرج داد و اگر کمتر از ۰,۵ باشد، برای تحلیل عاملی مناسب نیست. باتوجه به نتایج جدول زیر و سطح معنی‌داری ۰/۰۰۰ کفایت نمونه مورد تأیید است.

جدول ۷. آزمون کفایت نمونه KMO

اندازه کفایت نمونه با استفاده از آزمون kmo	۰,۹۳۱
خی دو	۳۴۲۳/۵۸۴
درجه آزادی	۴۰۶
سطح معنی‌داری	۰/۰۰۰

جدول ۸. ماتریس مؤلفه‌های گردشگری

مؤلفه‌ها	گویه‌ها	عامل ۱	عامل ۲
مؤلفه اول	جاسوسی	.790	-.231
مؤلفه دوم	کاناپه گردی (کوچسرفینگ)	.941	-.079
مؤلفه سوم	عدم اطلاع‌رسانی سفرهای سفیران و کارکنان نمایندگان خارجی	.921	.247
مؤلفه چهارم	مشخص نبودن خودروهای گردشگران	.933	.229
مؤلفه پنجم	اصلاح نقشه‌های گردشگری و حذف مناطق و مسیرهای تردد ممنوعه روی نقشه‌ها	.921	-.287
مؤلفه ششم	ترویج فرهنگ بی‌حجابی و اباحه‌گری و رواج فساد و ابتذال توسط تورها	.843	.079
مؤلفه هفتم	گم شدن گردشگران به دلیل عدم آنتن‌دهی	.927	.240
مؤلفه هشتم	رهاشدن گردشگران به دلیل کمبود استراحتگاه‌های بین‌راهی در مسیرهای طولانی	.885	.295
مؤلفه نهم	کمبود مراکز اقامتی بوم گردی	.914	.124
مؤلفه دهم	ایمن‌سازی جاده‌ها و نقاط پرخطر	.932	-.053
مؤلفه یازدهم	عدم وجود امکانات بهداشتی، درمانی و مراکز درمانی و تجهیزات پزشکی و آمبولانس	.913	-.202
مؤلفه دوازدهم	رهاشدن گردشگران به دلیل نداشتن برنامه‌ریزی جهت اوقات فراغت	.918	.181
مؤلفه سیزدهم	فصلی و مقطعی بودن صنعت گردشگری	.902	-.205
مؤلفه چهاردهم	رشد بی‌رویه و بدون برنامه‌ریزی گردشگری و ورود کنترل نشده گردشگران به منطقه	.935	-.193
مؤلفه پانزدهم	عدم فهم مشترک بین مسئولین دولتی و بخش خصوصی در مسائل امنیتی، فرهنگی و محیط‌زیستی	.843	-.035
مؤلفه شانزدهم	بهره‌برداری مضاعف از منابع طبیعی و آب و مشکلات آبرسانی و کیفیت آب	.935	-.294
مؤلفه هفدهم	تکیه بهره‌برداران بر گردشگری انبوه و تفریحی	.896	.040
مؤلفه هجدهم	رشد بی‌رویه اقامتگاه‌ها	.924	.195
مؤلفه نوزدهم	وجود اقامتگاه‌ها و فعالین بدون اخذ مجوز	.935	-.294
مؤلفه بیستم	تأثیرگذاری گردشگری بر سبک زندگی مردم	.940	-.197
مؤلفه بیست و یکم	اثرات نامطلوب فرهنگی و اجتماعی بر مردم بومی	.931	-.215
مؤلفه بیست و دوم	عدم توجه راهنمایان به اصول و مبانی فرهنگی این مناطق	.922	.293
مؤلفه بیست و سوم	استفاده از راهنمایانی که به اصول و ارزش‌ها اعتقادی ندارند	.932	-.289

ادامه جدول ۸. ماتریس مؤلفه‌های گردشگری

مؤلفه‌ها	گویه‌ها	عامل ۱	عامل ۲
مؤلفه بیست و چهارم	گم‌شدن توریست‌ها به دلیل عدم نصب تابلوها و علائم هشدار در جاده‌ها و شهرها و روستاها	.930	.260
مؤلفه بیست و پنجم	افزایش فاضلاب و پسماندها و افزایش زباله	.939	.251
مؤلفه بیست و ششم	افزایش بزهکاری‌های اجتماعی و ناسازگاری با فرهنگ بومی	.921	.040
مؤلفه بیست و هفتم	اشتباه گرفتن مکان‌های طبیعی و بکر با محلی برای ارضای تخلیه انرژی و هیجانات	.928	-.288
مؤلفه بیست و هشتم	نبود نظارت و کنترل کامل بر شرکت‌ها و مراکز کویرنوردی	.894	-.235
مؤلفه بیست و نهم	عدم علاقه و رضایت برخی از ساکنین	.884	.308
مؤلفه سی‌ام	نبودن سامانه کنترلی تبادل اطلاعات گردشگران خارجی که نظارت را کاهش داده است	.898	-.085
مؤلفه سی و یکم	عدم وجود سامانه‌ای جهت اعلام برنامه تورها قبل از حضور	.920	-.105
مؤلفه سی و دوم	چرخش اقتصادی این مناطق به صنعت تک اقتصادی گردشگری	.943	.047
مؤلفه سی و سوم	مسدودنمودن راه‌های کور و انحرافی در این مناطق	.920	.314
مؤلفه سی و چهارم	نداشتن فرودگاه‌های کوچک برای حوادث احتمالی	.937	-.038
مؤلفه سی و پنجم	ساختار نیروی انتظامی (نیروی - امکاناتی و تجهیزاتی) در این نواحی متناسب با صنعت گردشگری نیست	.988	-.205

بر اساس نتایج عامل اکتشافی جدول ۸ و باتوجه به اینکه واریانس‌ها از اشتراک برخوردارند (بزرگتر از ۰/۵) تمام گویه‌ها و سؤالات طرح شده برای حوزه گردشگری و مرتبط با حوزه مذکور می‌باشد.

نتیجه گیری و پیشنهاد

تهدیدات متعددی از جمله تردد گردشگران، جاسوسی و حضور اتباع بیگانه در این مناطق به همراه کمبود امکانات رفاهی، خدماتی و بهداشتی، امنیت کویر را از لحاظ گردشگری به خصوص از بعد امنیتی آن که بسیار حائز اهمیت است، مورد تهدید قرار داده است.

بدین منظور این پژوهش برای پیشگیری و مقابله با تهدیدها و آسیب‌پذیری‌های امنیتی کویر و استفاده از شرایط محیطی کویر برای ایجاد امنیت پایدار و مدیریت و نظارت مطلوب بر تردد گردشگران خارجی و داخلی در این نواحی با استفاده از روش دلفی در سه مرحله انجام شد. تهدیدات گردشگری این مناطق را می‌توان: جاسوسی، کاناپه‌گردی، کمبود مراکز اقامتی بوم‌گردی، ترویج فرهنگ بی‌حجابی و اباحه‌گری و رواج فساد و ابتذال توسط تورها، گم‌شدن گردشگران، رشد بی‌رویه و بدون برنامه‌ریزی گردشگری و ورود کنترل‌نشده گردشگران، توزیع نامطلوب مراکز اقامتی و پراکندگی نامناسب آنها، وجود اقامتگاه‌ها و فعالین بدون اخذ مجوز و نبودن سامانه کنترلی تبادل اطلاعات گردشگران خارجی نام برد که مهم‌ترین آنها همراه با ارائه راهکار عبارتند از:

۱. باتوجه به وضعیت مناطق کویری و بیابانی لازم است نسبت به تهیه نقشه‌ها و مسیرهای گردشگری با کیفیت مناسب به صورت نرم‌افزاری و فیزیکی اقدام شود و در دسترس گردشگران قرار گیرد.

۲. نیاز است با توجه به وضعیت موجود در مناطق کویری و بیابانی و کمبود امکانات، آموزش‌های متناسب و لازم به راهنماهای محلی در زمینه گردشگری (امدادی + مسیریابی + خطر ناشی از کویر + ...) توسط سازمان گردشگری برنامه‌ریزی و به صورت مستمر سالانه انجام گیرد.

۳. باتوجه به اینکه بعضاً نقاط کور ارتباطی در مناطق کویری و بیابانی وجود دارد، لازم است این نقاط کور شناسایی و با نصب دکل یا ارائه راهکارهای فنی مرتفع گردد.

۴. متأسفانه به دلیل عدم وجود امکانات پزشکی و تجهیزات و مراکز درمانی مناسب در مناطق کویری و بیابانی، لازم است ایجاد انگیزه و تأمین جامعه افراد ضمن مکان‌یابی مناسب در مسیر تردد گردشگران و ایجاد مراکز درمانی موردنیاز نسبت به تجهیز امکانات و تجهیزات خودروهای اورژانس اقدامات لازم به عمل آید. زیرا زمینه گردشگری و حضور گردشگران به تأمین امکانات و تجهیزات در همه زمینه‌ها می‌باشد.

۵. سازمان گردشگری با همکاری دیگر دستگاه‌ها، مناطق پرخطر کویری و بیابانی را شناسایی و تمهیدات لازم را در این راستا در زمینه نصب علائم هشدار و برنامه‌ریزی در جهت کاهش مناطق پرخطر را به عمل آورد.
۶. باتوجه به اینکه خالی‌شدن سکنه در مناطق کویری و بیابانی می‌تواند بحث‌های گروگان‌گیری، حضور اشرار در روستاهای خالی از سکنه، رد و بدل کردن موادمخدر و آدم‌ربایی و تهدیدات مالی را به وجود می‌آورد، بهترین اشتغال ایجاد صنعت و رونق گردشگری در این مناطق است.
۷. باتوجه به اینکه حضور گردشگران با افکار، عقاید و قومیت‌ها و کشورهای مختلف تأثیرات فرهنگی را بر فرهنگ اجتماعی و بومی و محلی این مناطق می‌گذارد و بعضاً این تأثیرات منفی و با واکنش مردم مؤمن و متدین بومی مواجه می‌شود، لازم است که هم مسئولین که مجوز ایجاد اقامتگاه می‌گیرند، هم راهنماها و هم مسیرهای تردد به‌نحوی برنامه‌ریزی شود که کمترین آثار تخریبی فرهنگی را ایجاد نماید و حتی بتوان با همدلی و همکاری هم تأثیرات متقابل بومی را برای افراد گردشگر ایجاد کرد.
۸. در مناطق کویری و بیابانی باتوجه به اینکه شروع سفر از مهرماه تا آخر اردیبهشت ماه می‌باشد، لازم است نسبت به ایجاد کمیته سفر در استانداری و شهرستان‌های کویری اقدام و کمیته سفر نسبت به ایجاد هماهنگی تجهیزات و ارائه خدمات برنامه‌ریزی نماید.
۹. با هماهنگی دانشگاه‌ها و گروه‌های علمی و پژوهشی، اولویت‌هایی را برای انجام پژوهش‌های دانشجویان و مراکز علمی در مناطق کویری در نظر گرفت، یا دانشگاه‌ها را به انجام پژوهش در این مناطق تشویق کرد.
۱۰. باتوجه به اینکه جاده در مسیرهای تردد گردشگران در مناطق کویری و بیابانی از وضعیت امنیتی رفاهی و امکاناتی خوبی برخوردار نیستند، لازم است نسبت به بررسی و مکان‌یابی نقاط مؤثر در مسیر تردد گردشگران جهت ایجاد اقامتگاه‌های جاده‌ای در فصل مناسب که دارای (پمپ بنزین و خدمات رفاهی) خدمات مناسب باشند، ایجاد شود و نقاط حادثه‌خیز جاده‌ای را یا برطرف و یا با نصب علائم هشدار پوشش داد.

۱۱. وضعیت جاده‌ها باید از لحاظ زیرساختی لکه‌گیری و افزایش امنیت و دوبانده‌شده برنامه‌ریزی و به مرور زمان ایمن‌سازی شوند.
۱۲. در مناطق کویری و بیابانی با یک بررسی همه‌جانبه نسبت به افزایش کمپ‌های گردشگری، خانه‌های بوم‌گردی و محل‌های اقامتی گردشگران برنامه‌ریزی و توسعه یابد.
۱۳. باید در آینده، شرایط اقلیمی شرایط گردشگری و توسعه پایدار را در این نواحی در نظر گرفته و نسبت به ایجاد راه و توسعه آن برنامه‌ریزی نمود.

فهرست منابع

منابع فارسی

۱. آیات قران کریم، ترجمه الهی قمش‌های، تهران: مؤسسه فرهنگی اندیشه.
۲. امام علی علیه السلام (نهج البلاغه) (۱۳۸۵)، ترجمه محمد دشتی، تهران: انتشارات انقلاب اسلامی، چاپ سوم.
۳. امام خمینی، سیدروح الله (۱۳۸۵)، صحیفه امام (۲۲ جلدی)، مؤسسه تنظیم و نشر آثار امام خمینی، تهران: نشر عروج، چاپ چهارم.
۴. امام خامنه‌ای، سیدعلی. بیانات، قابل دسترسی در سایت leader.ir
۵. اخوان کاظمی، بهرام (۱۳۸۵)، امنیت در نظام سیاسی اسلام، تهران: انتشارات کانون اندیشه جوان.
۶. افتخاری، اصغر (۱۳۸۵)، امنیت عمومی به مثابه فرهنگ، فصلنامه امنیت عمومی، س اول، ش ۱: ۳۴ - ۵۹.
۷. افتخاری، اصغر و نصری، عبدالله (۱۳۸۳)، اقدام به جنگ؛ تحلیل الگوی تصمیم‌سازی خارجی آمریکا برای حمله به عراق، فصلنامه سیاست دفاعی، ش ۴۸.
۸. افتخاری، اصغر (۱۳۸۱)، ساخت دولت امنیت ملی، فصلنامه مطالعات راهبردی، ش ۳: ۲۵۶ تا ۲۷۹.
۹. افتخاری، اصغر (۱۳۸۷)، کالبدشکافی تهدید، دانشکده و پژوهشکده فرماندهی و ستاد و علوم دفاعی، تهران: انتشارات سپاه.
۱۰. الیاسی، ابراهیم (۱۳۹۲)، اولین همایش ملی گردشگری، جغرافیا و محیط‌زیست پایدار، تأثیر حس امنیت فضاهای عمومی شهری بر صنعت گردشگری، دانشکده شهید مفتاح همدان، ۳۰ آبان.
۱۱. ایکبری، جان (۱۳۸۲)، تنها ابرقدرت: هژمونی آمریکا در قرن ۲۱، ترجمه عظیم فضلی‌پور، تهران: انتشارات ابرار معاصر.
۱۲. آذر، چونگ و ادوارد این‌مون (۱۳۷۹)، امنیت ملی در جهان سوم، ترجمه پژوهشکده مطالعات راهبردی، تهران: انتشارات پژوهشکده مطالعات راهبردی.
۱۳. بوزان، باری (۱۳۷۹)، آشنایی با مکتب کپنهاک در حوزه مطالعات امنیتی (گفتگوی علمی بوزان با پژوهشکده مطالعات راهبردی)، فصلنامه مطالعات راهبردی، س سوم، ش ۳.
۱۴. بوزان، باری (۱۳۷۸)، مردم، دولت‌ها و هراس، ترجمه پژوهشکده مطالعات راهبردی، تهران: انتشارات پژوهشکده مطالعات راهبردی.
۱۵. بوزان، باری (۱۳۷۸)، مناطق و قدرت‌ها: ساختار امنیت بین‌الملل، ترجمه رحمان قهرمان‌پور، تهران: پژوهشکده مطالعات راهبردی.
۱۶. پاپلی یزدی، حسین و سقایی، مهدی (۱۳۸۶)، گردشگری (ماهیت و مفاهیم)، تهران: انتشارات سمت.

۱۷. پژوهشکده مطالعات راهبردی (۱۳۸۱)، گزارش پژوهشی مفهوم‌شناسی امنیت (شرحی بر تهدیدات امنیتی).
۱۸. توکلی، سعید (۱۳۸۴)، مفهوم تهدید و تحولات، تهران: دانشگاه عالی دفاع ملی.
۱۹. تهامی، سیدمجتبی (۱۳۸۴)، امنیت ملی، دکترین، سیاست‌های دفاعی و امنیتی، تهران: معاونت فرهنگی سازمان عقیدتی سیاسی ارتش جمهوری اسلامی ایران.
۲۰. جهان‌بزرگی، احمد (۱۳۸۸)، امنیت در نظام سیاسی اسلام، اصول و مؤلفه‌ها، تهران: پژوهشگاه فرهنگ و اندیشه اسلامی.
۲۱. حاجی‌اسماعیلی، لیلا و کیان‌پور، مسعود (۱۳۹۳)، امنیت گردشگری و مشکلات آن از دیدگاه مدیران دفاتر خدمات جهانگردی در استان اصفهان، فصلنامه پژوهش‌های راهبردی مسائل اجتماعی ایران، شماره ۸: ۴۵-۶۰.
۲۲. حدادی، فضل‌الله (۱۳۸۴)، امنیت و انواع آن، تهران: مؤسسه خدمات فرهنگی رسا.
۲۳. درویشی سه‌تلانی (۱۳۷۴)، تهدیدات ملی یک چارچوب نظری، فصلنامه سیاست دفاعی، ش ۱۰ و ۱۱، س ۳: ۲۵۶-۲۷۹.
۲۴. ربانی، رسول و عزیزاده، محمد (۱۳۹۰)، نقش پلیس در تأمین امنیت و جذب گردشگری (نمونه موردی: شهر اصفهان)، فصلنامه مطالعات اجتماعی، دوره جدید، ش ۲۶: ۳۹-۶۰.
۲۵. سازمان اطلاعات سپاه (۱۳۹۵)، دستورالعمل تعاریف و اصطلاحات.
۲۶. سالنامه آماری استان اصفهان (۱۳۹۵)، معاونت اجتماعی شهرداری اصفهان.
۲۷. سلیمی، محمدرضا و سبحان، محمدرضا (۱۳۹۳)، امنیت و توسعه پایدار گردشگری مطالعه موردی: شهر تهران، پژوهشنامه جغرافیای انتظامی، ش ۸: ۹۷-۱۲۸.
۲۸. صیدایی، اسکندر و هدایتی مقدم، زهرا (۱۳۸۹)، نقش امنیت در توسعه گردشگری، فصلنامه تخصصی علوم اجتماعی ۶۹، دانشگاه آزاد اسلامی واحد شوشتر، ش ۸: ۵۲-۶۹.
۲۹. عبدالله‌خانی، علی (۱۳۸۶)، تهدیدات امنیتی ملی، تهران: انتشارات مؤسسه ابرار معاصر.
۳۰. عبدالله‌خانی، علی (۱۳۸۲)، نظریه‌های امنیت مقدمه‌ای بر طرح‌ریزی دکترین امنیت ملی، تهران: انتشارات ابرار معاصر.
۳۱. عبدالله‌خانی، علی (۱۳۸۳)، نظریه‌های امنیت، مقدمه‌ای بر طرح‌ریزی دکترین امنیت ملی، جلد ۱، تهران: انتشارات مؤسسه فرهنگی مطالعات و تحقیقات بین‌المللی ابرار معاصر.
۳۲. عبدالله‌خانی، علی (۱۳۸۶)، مدیریت ادراک تهدیدات امنیتی، فصلنامه راهبرد دفاعی، س پنجم، ش ۱۸.
۳۳. عصاریان‌نژاد، حسین و عبدالله‌خانی، علی (۱۳۸۵)، تهدید در نظریه‌های امنیتی، فصلنامه مطالعات دفاعی استراتژیک، س هفتم، ش ۲۷.

۳۴. عمید، حسن (۱۳۷۴)، فرهنگ عمید، جلد ۳، تهران: انتشارات امیرکبیر.
۳۵. فیروزآبادی، سیدحسن (۱۳۹۱)، امنیت پایدار؛ مفاهیم، ابعاد، شاخص‌ها، راهبردها، تهران: دانشگاه عالی دفاع ملی.
۳۶. قره‌نژاد، حسن (۱۳۸۸)، صنعت گردشگری و تحلیل‌های اقتصادی آن، اصفهان: انتشارات دانشگاه آزاد نجف‌آباد.
۳۷. قریشی، سیدعلی‌اکبر (۱۳۷۸)، قاموس قرآن، چاپ هشتم، تهران: دارالکتب الاسلامیه.
۳۸. متقی، سمیرا؛ صادقی، محمد و دلالت، مراد (۱۳۹۵)، نقش امنیت در توسعه گردشگری بین‌المللی (نمونه موردی گردشگران خارجی شهر یزد)، فصلنامه گردشگری شهری، دوره سوم، ش ۱: ۹۱ - ۷۷.
۳۹. مجلسی علامه محمدباقر، بحارالانوار، جلد ۸۱، تهران: انتشارات اسلامیه.
۴۰. محبوب‌فر، محمدرضا؛ غازی اصفهانی، ایران و قمری، حسین (۱۳۹۰)، اکوتوریسم و جایگاه خانه‌های اکولوژیک بیابانی در توسعه پایدار کشور ایران، دومین همایش ملی مقابله با بیابان‌زایی و توسعه پایدار تالاب‌های کویری ایران، اراک، دانشگاه آزاد اسلامی واحد اراک.
۴۱. مرادیان، محسن (۱۳۸۸)، تهدید و امنیت، تهران: مرکز آموزشی و پژوهشی شهید سپهبد صیاد شیرازی.
۴۲. مرادیان، محسن (۱۳۹۶)، مبانی نظری امنیت، چ چهارم، تهران: دانشکده علوم و فنون فارابی.
۴۳. منتظری، مهدی (۱۳۸۵)، بررسی تهدیدات امریکا در کویر مرکزی با تأکید بر منطقه مقاومت بسیج استان اصفهان، تهران: دانشکده فرماندهی و ستاد، دانشگاه جامع امام حسین(ع).
۴۴. هزارجریبی، جعفر (۱۳۹۰)، احساس امنیت اجتماعی از منظر گردشگری، جغرافیا و برنامه‌ریزی محیطی، ش ۲: ۱۱۳ - ۲۸.
۴۵. یوسفی، امیرعباس؛ مختاری ملک‌آبادی، رضا و خادم‌الحسینی، احمد (۱۳۹۱)، بررسی تحلیلی - تطبیقی شاخص‌های توسعه گردشگری الکترونیک در شهر اصفهان، جغرافیا و برنامه‌ریزی محیطی، ش ۴۶: ۱۳۳ - ۱۵۰.

منبع انگلیسی

1. Buzan, Waver, Wild, 1998 "Security: A new framework for analysis". Boulder co. lynner.